

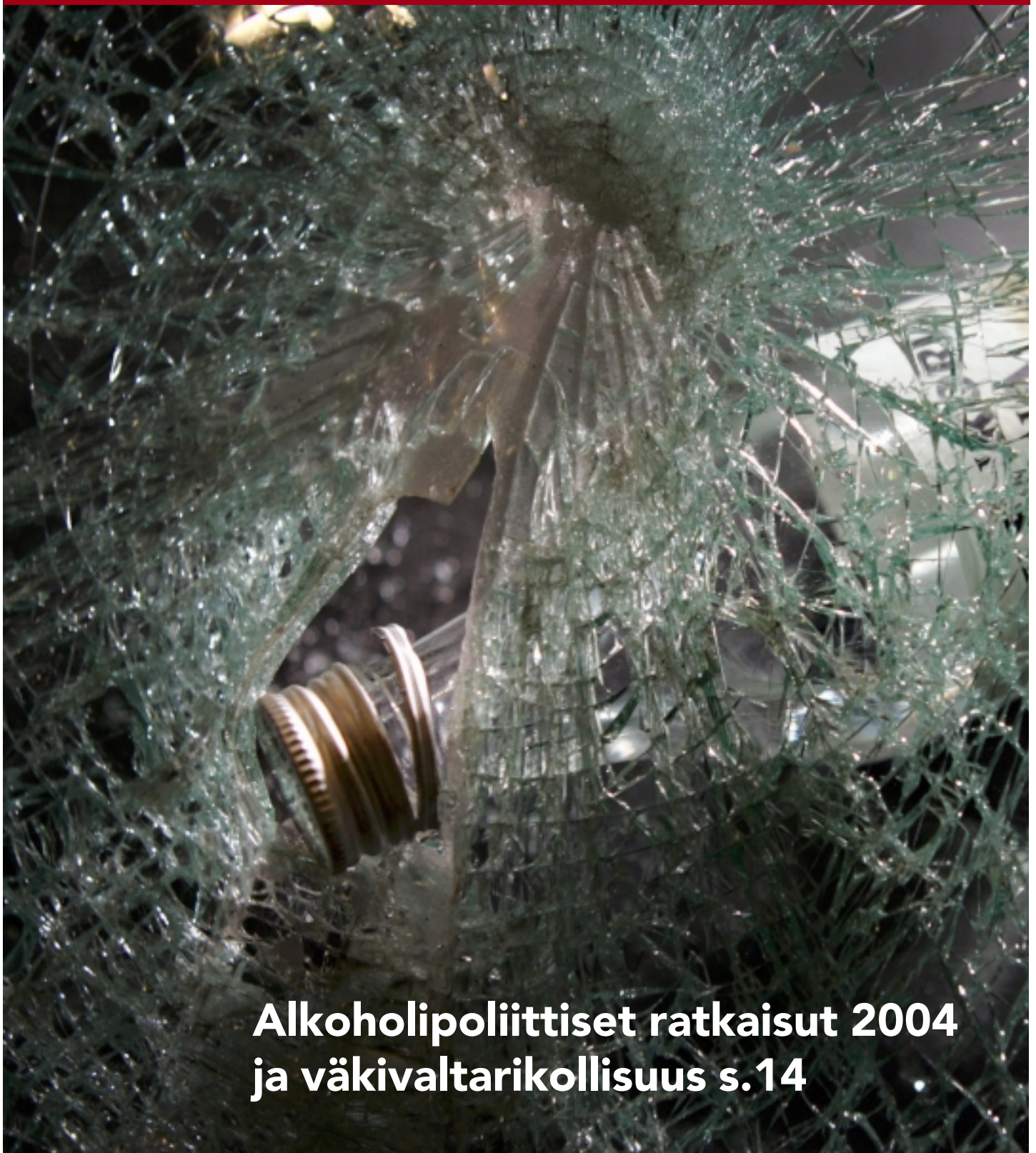
HAASTE

Haastateltavana Raimo Lahti **s.4**

Usko, toivo, hakkaus -tutkimuksen tiedot päivitetty **s.7**

Keravan Katujen yö Suomen ehdokas rikosentorjuntakilpailussa **s.26**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

**Alkoholipoliittiset ratkaisut 2004
ja väkivaltarikollisuus s.14**

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA Kansalliselle kriminaalipoli- tiikalle riittävä liikkumavara Riikka Kostainen

Haasteltavana on rikosoikeuden professori **Raimo Lahti**. Hänen mielestään aina pitäisi nostaa esiin kysymys kriminaalipolitiikan koko keinovalikoimasta ja nähdä, että rikosoikeus on vain yksi sen osa-alue. Tämä näkökulma ei nouse tarpeeksi esille EU:n rikoslainsäädännön kehittämisessä.

7 Usko, toivo, hakkaus -tutki- muksen tiedot päivitetty Markku Heiskanen & Minna Piispa

Vuonna 1997 tehtiin ensimmäinen naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kartoitava tutkimus. Kysely toistettiin vuonna 2005. Tulosten mukaan naisten aikuisiällä kokemaa väkivaltaa on hieman lisääntynyt. Väkivallan rakenteessa on tapahtunut muutos siten, että väkivaltaa parisuhteessa oli hieman aiempaa vähemmän. Sen sijaan naisten kokemaa väkivaltaa ja uhkailu parisuhteen ulkopuolella ovat yleistyneet.

10 Parisuhdeväkivalta ei mahdu rikoskategorioihin Aune Flink

Parisuhdeväkivallan vuorovaikutusluonne, naisen väkivaltaisuus, miehen kokemukset väkivallan uhrina ja väkivallan erilaiset ilmenemismuodot ovat jääneet tutkimuksessa vähälle huomiolle. Kehittämistyötä on tehty kapeasta näkökulmasta eikä menetelmien vaikuttavuutta ole juuri arvioitu. Toivottua tulosta väkivallan vähentämisessä ei ole saavutettu.

12 Suomen- ja ruotsinkieliset nuoret rikoksentehtäjinä Yaira Obstbaum

Kieliryhmien välillä havaittiin sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Ruotsinkieliset varastelevat kotoaan sekä ajavat ajokorttita ja humalassa, kun taas suomenkielisten rikoskäyttäytyminen oli "polarisoituneempaa" ja väkivalta tavallisempaa.

14 Alkoholipoliittiset ratkaisut 2004 ja väkivaltarikollisuus Martti Lehti & Reino Sirén

Ratkaisut kasvattivat vuonna 2004 alkoholijuomien kulutusta Suomessa 10 prosenttia. Vastaavanlainen raju kulutuksen kasvu on koettu kahdesti: 1920-luvun alussa ja vuosina 1969–74. Molempiin liittyi tuntuva väkivaltarikosten määrän lisääntyminen. Näin odotettiin käyvän myös nyt, mutta kehitys vuonna 2004 oli osin ennako-odotusten vastainen.

17 Alkoholilla ja väkivallalla selvä yhteys Riikka Kostainen

Päihdetiedotusseminaarin Saksassa syyskuussa käsiteltiin monipuolisesti päihdeiden ja väkivallan yhteyksiä.

18 Päihdekuntoutus syste- maattisemmin osaksi yh- dyskuntaseuraamuksia Olavi Kaukonen

Oikeusministeriön työryhmä lisäisi yhdyskuntaseuraamusten käyttöä ja vaikuttavuutta. Tavoitteena olisi, että rikosentehtäjä voisi nykyistä useammin suorittaa työpalvelun päihdeongelmastaan huolimatta.

21 Vankien terveydenhuollossa joitakin puutteita Morag McDonald

Nuorten vankien huumausaineongelmat ratkaistaan Suomessa pikemminkin ehdottomalla päihdeettömyydellä kuin hyödyntämällä haittoja vähentäviä menetelmiä ja toisin kuin monissa muissa vankilajärjestelmissä terveydenhuolto on ensisijaisesti sairaanhoidtajien eikä lääkäreiden käsissä. Nämä olivat kirjoittajan päähavainnot vierailulla kahteen nuorisovankilaan.

23 Vankiluvun sääntelyä ennen ja nyt Ilari Hannula

1930-luvulle ja 2000-luvun alulle on yhteistä vankiluvun nopea kohoaminen, ja sen seurauksena vankiloiden yli-asuttaminen ja toimintojen vaikeutuminen. Toimivatko vanhat keinot nyt?

26 Keravalla päättäjäsriejaa hillitään päihdeettömällä toiminnalla Riikka Kostainen

Suomen ehdokas vuoden 2006 Euroopan rikosentorjuntapalkinnon saajaksi on Keravan koulujen päättäjäsriejan lopettaminen. Vuonna 2002 ensimmäisen kerran järjestetystä Katujen yöstä on muodostunut jokavuotinen käytäntö. Sillä on ollut hillitsevä vaikutus nuorten juhlintaan.

28 Järvenpäässä pyritään väkivallan vähentämiseen Saija Järvinen & Hannakaisa Ryyänen

Pilottihankeen yhtenä tarkoituksena on hakea keinoja väkivallan kattavampaan ehkäisyyn ja puuttua piiloon jäävään rikollisuuteen. Lapset ja nuoret sekä alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen nousevat avainasemaan.

30 Rikorisriekien testauksesta käynnissä EU-pilottihanke Seppo Leppä

Tuotteita on tapana testata eli koestaa kestävyuden ja toimivuuden varmistamiseksi ennen varsinaisen tuotannon käynnistämistä. Yhtä lailla tulisi voida koestaa rikorisriekien varalta niin lainsäädäntöä jo valmisteluvaiheessa kuin myös tässä mielessä riskialttiita teollisuustuotteita ja palvelutuotteita.

32 KRIMINOLOGIA

34 AJASSA

39 HISTORIAA

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Kauko Aromaa
puh. 010 366 5281

Toimittaja

Riikka Kostiainen
puh. (09) 1606 8289

Lehden yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste

Toimitusneuvosto

Pekka Koskinen (pj.)
Helsingin yliopisto

Tarja Pösö (varapj.)
Tampereen yliopisto

Aarno Arvela
Helsinki

Heimo Kangaspunta
Rikosseuraamusvirasto

Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma

Martti Kunnasvuori
Sisäasiainministeriö

Tapio Lappi-Seppälä
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto

Ulla Mohell
Oikeusministeriö

Sirkka Perttu
Kuntaliitto

Göran Sannholm
Hangon kaupunki

Hannu Takala
Rikksentorjuntaneuvosto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Pekka Sakki / Lehtikuva

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa
Irtonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

6. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ K A U K O A R O M A A

Ekskluusio ja inkluusio

Sosiaalisen eksklusion, poissulkemisen käsite on enenevässä määrin alkanut esiintyä yhteiskuntaa ja myös kriminaalipolitiikkaa koskevassa keskustelussa. Käsite viittaa sosiaaliin, taloudellisiin ja kulttuurisiin järjestelmiin, joiden avulla yksilöt kiinnittyvät yhteiskuntaan, ja ilmiöihin, joilla henkilöitä suljetaan niiden ulkopuolelle. Ruotsinkielinen vastine on "utslagning". Suomessa puhutaan usein syrjäytymisestä. Käsitteiden sisältämissä viittauksissa on kiinnostava ero: ekskluusio ja utslagning sisältävät ajatuksen, että yhteiskunta tekee sen; suomen kielen syrjäytyminen taas viittaa siihen, että "syrjäytyjä" tekee sen itse.

Sosiaalinen ekskluusio sulkee yksilöitä ja ryhmiä pois yhteiskunnan jokapäiväisestä elämästä monenlaisen kertautuvan deprivaaation kautta. Tällaisena se on kollektiivinen ilmiö, joka perustuu lisääntyvään eriarvoisuuteen ja turvattomuuteen, ja nämä johtuvat uusliberalistiseen yhteiskuntaan siirtymisen aiheuttamista rakenteellisista ja sosiaalisista muutoksista.

Suomessakin voidaan entistä selvemmin erottaa kahdenlaista väestöä: ne jotka eivät (yleensä) tee rikoksia ja ne jotka tekevät rikoksia säännöllisesti. Esimerkiksi nuorisotutkimukset osoittavat, että vähemmän rikolliset nuoret ovat entistäkin vähemmän rikollisia ja rikollisemmat ovat puolestaan vielä rikollisempia: väestö polarisoituu. Silloin on entistä vähemmän henkilöitä, jotka voivat toimia välittäjinä ääriyhmiä – hyvien ja pahojen – välillä. Ihmiset jakautuvat entistä selvemmin voittajiin ja häviäjiin.

Rikksentorjunnan kannalta kehityksellä on myönteinen puolensa: sillä on luultavasti ollut nuorten rikollisuutta vähentävä vaikutus tehdessään ei-rikollisen ja norminmukaisen käyttäytymisen yhä hyväksyttäväksi. Kielteistä on, että tämä kehitys on enenevässä määrin "lukinnut" rikollisemmat yksilöt omiin huono-osaisen asemiinsa. Näistä asemista heillä on entistä pienemmät mahdollisuudet korjata omaa tilannettaan.

Polarisaatiokehityksen rinnalla ovat kriminaalipolitiikan linjaukset vähitellen muuttuneet – ja nämä muutokset ovat luultavasti omiaan vahvistamaan polarisaatiota. Hyvinvointikehityksessä tavoitteena on inkluusio – 1960-luvulla puhuttiin integraatiosta, mukaan ottamisesta. Tästä on siirrytty kohti rikosoikeuskehystä, joka tuottaa eksklusiota. Sosiaaliturvan toimenpiteitä painotetaan aiempaa vähemmän ja rikosoikeuden toimenpiteitä aiempaa enemmän.

Modernissa yhteiskunnassa kriminaalipolitiikka pyrki tukeutumaan parhaaseen mahdolliseen tietoon, jolla tavoiteltiin yhteistä hyvää. Hyvinvointi- tai sosiaaliturvayhteiskunnan kriisiytyminen on synnyttänyt postmodernin yhteiskunnan kriminaalipolitiikan, joka on jotakin muuta – se on populistinen turvallisuushanke, ei enää rationaalinen hyvinvointihanke.

Uusliberalistinen politiikka ei ehkäise vaan tuottaa eksklusiota, eikä siinä ole inklusiota tukevia elementtejä. Kehitykselle voidaan kuitenkin luoda vastavoimia. Valistuneet viranomaiset ovat tässä suhteessa tärkeässä asemassa, mistä kertoo esimerkiksi tuore kansallinen turvallisuusohjelma. Korkean tason esimerkkinä tästä on Euroopan Unioni, joka 2001 hyväksyi keskeiset periaatteet köyhyyden poistamisen ja sosiaalisen inklusion edistämiseen. Toinen tekijä, joka voi vaikuttaa kehityksen suuntaan, on vapaa kansalaistoiminta, jos se havahtuu huomaamaan, että kasvava ekskluusio on vahingollista kaikille, ei vain syrjäytetyille.

Kansalliselle kriminaalipolitiikalle riittävä liikkumavara

Rikosoikeuden professori **Raimo Lahti** toteaa, että aina pitäisi nostaa esiin kysymys kriminaalipolitiikan koko keinovalikoimasta ja nähdä, että rikosoikeus on vain yksi sen osa-alue. Tämä näkökulma ei nouse tarpeeksi esille EU:n rikoslainsäädännön kehittämisessä.

Helsingin yliopiston rikosoikeuden professori Raimo Lahti pyrki jo väitöskirjassaan 1974 kehittämään kriminaalipoliittisesti suuntautuvaa rikoslainoppia. Tärkeää on, ettei rikosoikeutta tarkastella vain perinteisestä lainopillisesta vaan myös kriminaalipoliittisesta näkökulmasta. Hän määrittelee kriminaalipolitiikalla olevan kaksi merkitysluottuvuutta: tieteellinen ja käytännöllinen. Toivottavaa olisi, että ne olisivat suhteellisen lähellä toisiinsa. Tieteellinen kriminaalipolitiikka on Inkeri Anttilan termein rationaalista ja humaania. Lahti itse on käyttänyt määreitä tehokas, oikeudenmukainen ja humaani.

Hänestä täytyy pyrkiä vaikuttamaan siihen, että myös käytännön kriminaalipolitiikka on tällaista.

Keskeisin kehityspiirre on viime aikoina ollut rikosoikeuden nopeasti etenevä kansainvälistyminen. Eurooppalaisella rikosoikeudella tarkoitetaan Suomessa ensisijaisesti Euroopan Unionin oikeuden vaikutuksista muodostuvaa rikosoikeutta. EU-rikosoikeuden keskeisin vaikutus tapahtuu talousrikollisuuden alueella, mutta EU:n kolmannen pilarin puitteiden seurauksia on esimerkiksi eurooppalainen pidätysmääräys ja sen kansallisesti toimeenpaneva laki rikoksentehtäjien luovuttamisesta EU-jäsenvalti-

oiden kesken. Toinen esimerkki EU:n vaikutuksesta on terrorismirikoksia koskeva lainsäädäntömme.

– Lisäksi lainsäädäntömme heijastuu globaali rikosoikeus, joka aikaisemmin vaikutti erityisesti kansainvälisten sopimusten kriminalisointivelvoitteiden kautta. Esimerkkejä tällaisista maailmanrikoksista ovat ilma-aluksen kaappaus, huumausainerikokset ja rahanpesu. Nykyisin ovat merkittäviä myös rikokset kansainvälistä oikeutta vastaan, ja kansallisen rikosoikeusjärjestelmämme tulee kyetä käsittelemään myös näitä rikosasioita kansainvälisten rikostuomioistuinten rinnalla. Voidaan siten erottaa

kansainvälinen, yleiseurooppalainen, pohjoismainen ja vielä kansallinen kriminaalipolitiikka, ja nämä ovat yhä enemmän vuorovaikutuksessa keskenään.

EU:N RIKOSLAINSÄÄDÄNTÖÖN LAAJEMPI NÄKEMYS

Lahden mukaan yksi ongelma onkin se, että suomalaisessa ja pohjoismaisessa ajattelussa kriminaalipolitiikka on ajateltu laaja-alaisesti, kun taas EU:n piirissä ollaan paljon kapeamman rikosoikeuspolitiikan kannalla ja vielä niin, että tehokkuus- tai turvallisuusnäkökulma korostuu suhteessa oikeudenmukaisuus- ja humanisuusnäkökulmiin. Kriminaalipoliitti-

Professori Raimo Lahti toivoo, että EU-valmistelussa hyödynnettäisiin entistä paremmin tutkimustietoa ja kriminaalipoliittista kokonaisnäkemystä.

seen keskusteluun kuuluu keskustelu perusteista, missä tapauksissa ylipäätään kriminalisoidaan, mitä sanktioita tarvitaan ja millaisiin sanktioihin. Rikosoikeutta pitäisi käyttää EU:nkin lainsäädäntötoimissa mahdollisimman säästeliäästi viimeisenä keinona. Tämä kysymys on ajankohtainen Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuoreen tuomion (13.9.2005) johdosta, kun siinä katsottiin yhteisön lainsäätäjällä olevan oikeus toteuttaa rikosoikeuteen liittyviä toimenpiteitä ympäristönsuojelun tehostamiseksi.

Lahti kiittelee eduskunnan lakivaliokunnan lokakuista lausuntoa Euroopan perustuslakisopimuksesta. Valio-

kunta korosti, että kun sopimus hyväksytään tietynlaiseksi parannuksena nykytilanteeseen, pitäisi kuitenkin olla riittävä liikkumavara kansalliselle kriminaalipoliitikalle ja kansallisen rikosoikeusjärjestelmän peruseriaatteiden säilyttämiselle. Lisäksi valiokunta piti tärkeänä mm., että kriminaalipoliitikkaa myös unionin tasolla kehitetään tutkimustiedon pohjalta ja että ankarien rangaistusten sijaan painotetaan laajapohjaista lähestymistapaa ja rikosten ennaltaehkäisyä.

– Meidän pitäisi löytää keinoja, joilla tämän tyyppiset tavoitteet ja arvot tulisivat esille EU:n lainsäädännön valmistelussa. Pohjoismaiden yhteistyö tältä osin olisi

tietysti toivottavaa, sillä nämä piirteet ovat tunnusomaisia Pohjoismaille ja saaneet vähemmän painoarvoa muualla, hän toteaa.

– EU:n päätöksentekojärjestelmää pitäisi pystyä kehittämään sillä tavalla, että on riittäviä resursseja ammattimaisuuden lisäämiseksi komissiossa ja neuvostossa tehtävien säädösten valmistelussa. On tietysti pulma, että asioita joudutaan usein valmistelemaan hyvin nopeasti ja että jäsenmailla on halu saada omia poliittisia painotuksiaan esiin. Mutta varmaan säädösten valmistelua on mahdollista kehittää niin, että se on pitkäjänteisempää ja että siinä hyödynnetään entistä paremmin tutkimustietoa ja kriminaalipoliittista kokonaisnäkemystä.

RIKOSLAIN KOKONAISUUDISTUS JA KANSAINVÄLISTYMINEN

Professori Raimo Lahti on ollut aktiivisesti rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksessa mukana vuosina 1980–1999, johtoryhmän jäsenenä ja puheenjohtajana talousrikostyöryhmässä. EU-rikosoikeus alkoi vaikuttaa ns. yhteisöpetossopimuksen ja puitepäästösten kansallisen toimeenpanon seurauksena merkittävästi vasta siinä vaiheessa, kun rikoslainsäädännön kokonaisuudistus oli jo pääosin toteutettu.

– Nyt nousee kysymys, pitäisikö meidän tarkistaa rikoslain lukujaottelua ja rangaistusuhkapoliitikkaa, jotta kansainvälisen ja eurooppalaisen rikosoikeuden vaikutuksesta annettavat rikossäännökset istuisivat kokonaisuuteen nykyistä paremmin. Kokonaisuudistuksen ideoita oli, että tekojen rangaistavuutta arvioidaan yhte-

näisesti, rangaistusuhkien asettamisessa ollaan johdonmukaisia ja että kaikki vankeusuhan sisältävät rangaistussäännökset sisällytetään rikoslakiin. Rikosoikeuden johtavia periaatteita, kuten laillisuusperiaatetta, pitää soveltaa mahdollisimman yhdenmukaisesti. Toisaalta johonkin rajaan saakka pitää ottaa huomioon rikosoikeuden tietynasteinen sektoroituminen tai fragmentoituminen kansainvälisen kehityksen seurauksena. Talouselämän ja yritystoiminnan rikosten erityispiirteitä otettiin uudistuksessa huomioon, esimerkiksi oikeushenkilön rangaistusvastuun käyttöönottona.

Lahti mukaan joitakin rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttuja ratkaisuja voidaan joutua miettimään uudelleen. Esimerkiksi eräiden EU:n puitepäästösten kansallisessa toimeenpanossa on jouduttu törmäykseen sen rikoslakiuudistuksen linjauksen kanssa, jonka mukaan rangaistusasteikkoja kapeutetaan vastaamaan paremmin todellisuudessa tuomittujen rangaistusten vyöhykettä. Yleiseurooppalainen rangaistusuhkapoliitikka suosii laajempia rangaistusasteikkoja. Tässä tilanteessa on Suomen kannalta tärkeää turvata ennen kaikkea se, että lainkäytössä voidaan soveltaa lievimpiä seuraamusvaihtoehtoja.

Rikoslain kokonaisuudistuksen keskivaiheilla 1990-luvulla nousi voimakkaammin esiin ihmis- ja perusoikeusajattelu. Se on vaikuttanut terävöittävästi etenkin kriminalisointiperiaatteisiin. Osa uudistuksissa on myös jouduttu entistä tarkemmin pohtimaan perus- ja ihmisoikeusulottuvuuksia mm. Euroo-

Professori Raimo Lahti pitää tärkeänä yliopistotutkijoiden roolia kriminaalipolitiikan kriittisinä asiantuntijoina, jotka ovat siinä tehtävässään riippumattomia ja puolueettomia.

→ pan ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytännön valossa.

Lahti pitää valitettavana sitä, että rikoslain kokonaisuudistus on jäänyt viimeistä hienosäätöä vaille. Hän odottaa, että kansainvälisillä areenoilla voisi sanoa, että Suomessa on voimassa 2000-luvun eikä enää 1800-luvun rikoslaki. Viimeistely edellyttää vanhentuneiden säännösten siivoamista – niitä on ehkä viisi prosenttia pykälisiä – ja ainakin lukuja-ottelun tarkistamista.

– On kuitenkin selvää, kun rikoslain kokonaisuudistus on kestänyt kolmisenkymmentä vuotta, ettei voida käyttää useita lisävuosia rikosoikeuden kansainvälistymisen ja eurooppalaistumisen vaikutusten arvioimiseen. Täytyy löytää tapoja, joilla toteutetaan polttavimmat muutostarpeet, ja täytyy varautua siihen, että joudumme uudistamaan rikoslakia osauudistuksin entistä tiheämpään tahtiin.

Hän muistuttaa, että rikosoikeuden peruseriaatteetkaan eivät ole muuttumattomia, vaan koko ajan joudutaan miettimään niiden sisältöä muuttuvissa toimintaympäristöissä.

– Kysymys voi olla vaikkapa rikoslainsäädäntömme osallisuusopin muuttumisesta, jotta voidaan ottaa entistä paremmin huomioon uudenlaiset yhteistekemisen muodot humanitaarisen oikeuden loukkauksissa tai järjestäytyneessä rikollisuudes-

sa. Rikoslakiuudistuksessa jo luovuttiin yksilöllisen syyllisyseriaatteen ehdottomuudesta, kun omaksuttiin oikeushenkilön rangaistusvastuu. EU-oikeuden vaikutuksesta on erityisesti kilpailuoikeuden ja arvopaperioikeuden alalla otettu käyttöön tuntuja rankaisullisia hallinnollisia seuraamuksia. Joudumme pohtimaan sitä, mikä on rikosoikeudellisten rangaistusten suhde hallinnollisiin seuraamusmaksuihin ja miten pitkälle oikeuseriaatteiden ja oikeusturva-keinojen tulee niissä olla verrannollisia. Nämä sanktiopolitiikan kysymykset jäivät rikoslakiuudistuksessa vähälle huomiolle.

TUTKIMUKSEEN KANSAINVÄLINEN NÄKÖKULMA

Professori Raimo Lahti tiivistää, että omassa toiminnassaan hän on pyrkinyt Inkerin Anttilan hengessä ylläpitämään kansainvälisiä yhteyksiä ja korostamaan tutkimus- ja opetustoiminnassa kansainvälisiä ulottuvuuksia. Siksi hän on julkaissut paljon artikkeleita vieraalla kielellä ja osallistunut aktiivisesti kansainväliseen järjestötoimintaan, mm. Kansainvälisen rikosoikeusyhdistyksen (AIDP) varapuheenjohtajana. Uusi kansainvälinen tehtävä on toimia ylimääräisenä tuomarina entisen Jugoslavian alueen sotarikoksia käsittelevässä kansainvälisessä tuomioistuimessa ICTY:ssä.

Toinen tärkeä asia hänelle

on opiskelijoiden lopputöiden ohjaaminen ja heidän opastamisensa tutkimuksen ja tutkijain kansainväliseen vuorovaikutukseen. Tutkimustyössä on yleensä liian vahvasti kansallinen näkökulma. Hän korostaa oikeusvertailun kasvavaa merkitystä. EU:n ja kansainvälistä rikosoikeutta kehitettäessä ja sovellettaessa tarvitaan yhä enemmän tietoa kansallisista järjestelmistä. Ne ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Samalla oikeuskäsityksissä ja -instituutioissa tapahtuu lähenemistä, ja eri oikeuskulttuurit – kuten mannermainen ja common law -maiden – saavat lisääntyvästi vaikutteita toisiltaan. Esimerkiksi rahanpesusäännösten ymmärtämiseksi on tarpeen tuntee sääntelyn taustalla olevat kansainväliset velvoitteet ja niiden edustama oikeuskulttuuri.

– Kolmas tärkeänä pitämäni asia on osallistuminen lainvalmistelutehtäviin ja toimiminen eduskunnan valiokunnissa kuultavana asiantuntijana. Siten voi välittää tieteellistä kriminaalipolitiikka käytännön päätöksentekoon.

Yliopistotutkijoilla on kriminaalipolitiikassa tieteellinen ja kriittinen rooli. Sen ohella että yliopisto on opetuksen ja tutkimuksen työssä, sen yhteiskunnallisen vaikuttamisen tehtävä tunnustetaan nykyään uudessa yliopistolaisissa ja strategiapapereissa. Lahti pitää tärkeänä yliopistotutkijoiden roolia

kriittisinä asiantuntijoina, jotka ovat siinä tehtävässään riippumattomia ja puolueettomia. On asianmukaista, että he tuovat omat arvolähtökohtansa esiin.

– Jokaisen yliopistotutkijan täytyy selvittää itselleen, miten paljon hän keskittyy opetukseen ja tutkimukseen ja miten paljon hän haluaa osallistua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen esimerkiksi juuri lainvalmistelutehtävissä. Suomen kaltaisessa pienessä maassa melkoisen osan yliopiston professoreista tulisi voida osallistua lainsäädännön kehittämishankkeisiin ainakin silloin, kun niissä käsitellään oikeudenalan peruseriaatteita. Tällöin tutkijan on tiedostettava lainvalmisteluun osallistumisesta johtuva jännite kriittisen ja puolueettoman asiantuntijan rooliin nähden. Itse olen katsonut, että noissa molemmissa tehtävissä voi toimia ja niiden mukaiset roolit erottaa, kun kriittisenä asiantuntijana tuo avoimesti esiin oman aiemman osallistumisensa ja perustelunsa arvo- ja muille kannanotoilleen. ■

Nykyisessä parisuhteessa tapahtunut väkivalta on hieman vähentynyt pitkällä aikavälillä.

■ MARKKU HEISKANEN & MINNA PIISPA

Usko, toivo, hakkaus -tutkimuksen tiedot päivitetty

Vuonna 1997 tehtiin Suomessa ensimmäinen naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kartoittava väestötutkimus "Usko, toivo, hakkaus". Siinä tarkasteltiin miesten naisille tekemää väkivaltaa, ja painopisteenä oli parisuhdeväkivalta. Raportti vaikutti osaltaan siihen, että naisten kokema väkivalta nousi julkiseen keskusteluun. Kysely toistettiin vuonna 2005. Tulosten mukaan naisten aikuisiällä kokema väkivalta on hieman lisääntynyt. Väkivallan rakenteessa on tapahtunut muutos siten, että väkivaltaa parisuhteessa oli hieman aikaisempaa vähemmän. Sen sijaan naisten kokema väkivalta ja uhkailu parisuhteen ulkopuolella ovat yleistyneet. ➔

Vuoden 2005 kyselylomake vastasi pääpiirteissään aikaisempaa lomaketta. Kysymyksiä tarkennettiin kuitenkin paikoin, muiden muassa seksuaalisen väkivallan ja palvelujärjestelmän osalta. Tutkimuksen otos poimittiin satunnaisotannalla Tilastokeskuksen väestötietokannasta. Otokoko oli runsaat 7000 18–74-vuotiaita naista. Tiedot kerättiin postikyselynä ja vastausprosentti oli 62 (n=4464). Vuonna 1997 kyselyyn vastasi 70 prosenttia (n=4955). Tietojenkeruun rahoittivat sosiaali- ja terveysministeriö, sisäasiainministeriö ja oikeusministeriö.

Väkivalta käsitti fyysisen ja seksuaalisen väkivallan sekä väkivallalla uhkailun. Väkivalta selvitettiin kyselylomakkeella tekijäryhmittäin luettelemalla erilaisia väkivallantekoja. Tekijäryhmiä olivat nykyinen avio- tai avopuoliso, entinen avio- tai avopuoliso ja parisuhteen ulkopuolinen mies (tuntematon, tuttu, seurustelukumppani, työtoveri jne.).

Naisten väkivallan kokemukset kysyttiin viimeisen vuoden ajalta sekä koko aikuisiältä (15 vuotta täytettyä). Väkivallan selvittämistä koko aikuisiältä on käytetty erityisesti naisiin kohdistunutta väkivaltaa kartoittavissa tutkimuksissa. Rajoittuminen lyhyeen ajanjaksoon, esimerkiksi yhteen vuoteen, rajaa analyysin ulkopuolelle tätä ajanjaksoa aikaisemmin tapahtuneet väkivallanteot,

vaikka nainen saattaa edelleen kärsiä niiden seurauksista; esimerkiksi parisuhteessa koettu väkivalta saattaa kestää pitkään. Väkivaltakokemusten laaja-alainen kartoittaminen mahdollistaa sen selvittämisen, miten kauan väkivalta on kestänyt, ja antaa viitteitä siitä, miten väkivalta on kehittynyt. Kyselyssä selvitettiin myös naisten alle 15-vuotiaana kokemaa väkivaltaa.

NAISTEN VÄKIVALTAKOKEMUKSET LISÄÄNTYNEET

Naisten väkivaltakokemukset ovat lisääntyneet vuodesta 1997. Vuoden 2005 kyselyn mukaan oli vähintään kerran 15 vuotta täytettyään miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai väkivallalla uhkailun kohteeksi joutunut 43,5 prosenttia naisista, kun vuonna 1997 vastaava osuus oli 40 prosenttia.

Naisiin kohdistuvan väkivallan rakenne on muuttunut. Parisuhteen ulkopuolella (tekijä tuntematon, tuttu, seurustelukumppani, työtoveri jne.) tapahtunut väkivalta on lisääntynyt. Parisuhteen ulkopuolella koettu seksuaalinen väkivalta ja uhkaava käyttäytyminen ovat lisääntyneet vuodesta 1997 runsaalla viidenneksellä. Fyysinen väkivalta ei ole lisääntynyt. (Taulukko 1.)

Naisten kokemassa väkivallassa ei vuoden ajanjaksoilla ole tapahtunut suuria muutoksia, vaikka parisuhteen ulkopuolinen väkivalta onkin hivenen lisääntynyt ja

TAULUKKO 1.

Vähintään kerran 15 vuotta täytettyä miehen tekemän erityyppisen väkivallan tai uhkailun kohteeksi joutuneet 18–74-vuotiaat naiset eri tekijäryhmissä sekä alle 15-vuotiaana koettu väkivalta, 1997 ja 2005 (% laskettu ryhmään kuuluvista¹).

	1997	2005
NAISET YHTEENSÄ (n = naisia otoksessa yhteensä)	100,0 (4955)	100,0 (4464)
VÄHINTÄIN YHDEN VÄKIVALLAN MUODON TAI UHKAILUN UHRI	40,0	43,5*
PARISUHTEN ULKOPUOLINEN VÄKIVALTA		
Yhteensä	24,4	29,1*
Uhkailu	11,1	14,4*
Fyysinen väkivalta	10,4	10,6
Seksuaalinen väkivalta ja seksuaalisesti uhkaava käyttäytyminen	16,7	21,2*
VÄKIVALTA NYKYISESSÄ PARISUHTEESSA		
Yhteensä	22,2	19,6*
Uhkailu	9,0	7,6
Fyysinen väkivalta	20,0	17,6
Seksuaalinen väkivalta (n = parisuhteessa olevat)	5,9 (3495)	4,3* (3172)
VÄKIVALTA ENTISESSÄ PARISUHTEESSA		
Yhteensä	49,9	49,0
Uhkailu	33,8	31,5
Fyysinen väkivalta	46,1	44,7
Seksuaalinen väkivalta (n = entinen parisuhde)	18,7 (1365)	17,3 (1497)
KOKENUT VÄKIVALTA ALLE 15-VUOTIAANA		
Yhteensä	29,0	34,1*
Väkivalta	20,7	23,2*
Seksuaalinen väkivalta ja uhkaava käyttäytyminen	15,6	20,0*

* vuosien 1997 ja 2005 tulokset eroavat 95 %:n luottamusvälillä

¹ Uhriksi joutumisprosentit on laskettu tekijäryhmittäin. Vuonna 2005 avio- tai avoliitossa oli kyselyaineistosta arvioituna 1 259 000 naista (n=3 172), entinen puoliso oli 666 000 naisella (n=1 497) Yhteensä 18–74-vuotiaita naisia oli 1 844 000 (n=4 464).

Pienistä muutoksista huolimatta naisiin kohdistuva väkivalta on edelleen yleistä. Väkivallan ehkäisytyöllä on siten edessään pitkä työsaika.

parisuhdeväkivalta hieman vähentynyt. Vuoden 2005 kyselyn mukaan vajaat 12 prosenttia naisista oli kokenut vuoden aikana miehen tekemää väkivaltaa tai uhkailua.

PARISUHDEVÄKIVALTA HIEMAN VÄHENTYNYT

Nykyisessä parisuhteessa tapahtunut väkivalta on hieman vähentynyt pitkällä aikavälillä. Tilastollisesti tarkastellen vain seksuaalinen väkivalta parisuhteessa on vähentynyt. Myös fyysinen väkivalta oli hieman harvinaisempaa kuin aikaisemmin. Yksittäisistä fyysisen väkivallan muodoista läimäisyydet ovat vähentyneet.

Viidesosa parisuhteessa olevista oli joskus kokenut nykyisen avio- tai avopuolison taholta väkivaltaa tai uhkailua. Tämä väkivalta oli pääosin fyysistä. Runsaalla kymmenesosalla parisuhdeväkivalta oli alkanut korkeintaan kaksi vuotta sitten, mutta mies oli ollut väkivaltainen myös viimeisen vuoden aikana, oli kärsinyt samoin runsas kymmenesosa parisuhteessa väkivaltaa kokeneista naisista. Sellaiset tilanteet olivat yleisiä, joissa väkivaltaa oli tapahtunut viiden vuoden sisällä, muttei viimeisen vuoden aikana. Kolmasosalla parisuhteessa väkivaltaa kokeneista viimeisestä tapauksesta oli kulunut

vähintään viisi vuotta.

Entisten puolisoitten tekemän väkivallan yleisyydessä ei ole tapahtunut muutosta; lähes puolet naisista, joilla oli takanaan parisuhde, oli kokenut joskus silloisen parisuhteen aikana väkivaltaa. Väkivaltaa entisissä parisuhteissa kokeneiden naisten lukumäärä on kuitenkin kasvanut, sillä päättäneiden suhteiden määrä on lisääntynyt vuodesta 1997 runsaalla neljänneksellä. Siten entisen puolison väkivaltaa kokeneiden naisten määrä oli lähes 70 000 suurempi kuin vuonna 1997.

Parisuhteen päätyttyä naiset eivät aina pääse väkivallasta eroon, vaikka väkivalta muuttaa usein muotoaan. Runsaat puolet parisuhteessa väkivaltaisista miehistä oli käyttäytynyt väkivaltaisesti tai häiritsevästi eron jälkeen. Yleisimpiä muotoja olivat häirintä ja uhkailu puhelimitse tai muilla viestintävälineillä. Uusien sähköisten kommunikointivälineiden (mm. sähköposti ja tekstiviestit) yleistyttyä erilaiset häirinnän mahdollisuudet ovat lisääntyneet. Kuusi prosenttia naisista, joilla oli entinen kumppani, kertoi, että tämä oli käynyt käsiksi tai lyönyt eron tai erilleen muuttamisen jälkeen.

LAPSUUDEN VÄKIVALTA-KOKEMUKSET YLEISIÄ

Tutkimuksessa selvitettiin alle 15-vuotiaana fyysisen ja seksuaalisen väkivallan kokemista. Kolmasosa naisista oli kokenut seksuaalista väkival-

taa, seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä tai fyysistä väkivaltaa lapsena. Tämä on enemmän kuin vuonna 1997. Uudemman tutkimuksen tekoaikana väkivallasta puhuminen on tullut aikaisempaa hyväksytyimmäksi, mikä saattaa näkyä siinä, että tällaisia kokemuksia ilmoitetaan kyselyssä aikaisempaa useammin.

Lapsuuden väkivaltakokemuksilla näyttää olevan yhteys aikuisiällä koettuun väkivaltaan. Fyysistä väkivaltaa lapsuudessaan kokeneet olivat kokeneet nykyisessä parisuhteessaan väkivaltaa yli kaksi kertaa useammin kuin muut naiset.

Kahdeksan vuoden aikana tietoisuus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen seurauksista on lisääntynyt, ja väkivallan vähentämiseksi on tehty erilaisia toimenpiteitä lainsäädäntö- ja hallitusohjelmatasolta alkaen. Pienistä muutoksista huolimatta naisiin kohdistuva väkivalta on edelleen yleistä. Väkivallan ehkäisytyöllä on siten edessään pitkä työsaika. Uusia uhkia saattavat aiheuttaa parisuhteiden moninaistuminen, eron lisääntyminen, alkoholin lisääntyvä käyttö, syrjäytyminen eri muodoissaan ja kulttuurien väliset eroavuudet. ■

Lähde: Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén,

Reino (2006). Naisiin kohdistuva väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225 ja HEUNI Publication series No. 51. Helsinki. Julkaisu löytyy netistä www.om.fi/optula/julkaisuja.

Kirjoittajista Markku Heiskanen työskentelee Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimivassa Euroopan kriminaalipolitiikan instituutissa HEUNIssa ja Minna Piispa erikoissuunnittelijana oikeusministeriössä.

Monimuotoinen parisuhdeväkivalta ei mahdu rikoskategorioihin

Parisuhdeväkivallan vuorovaikutusluonne, naisen väkivaltaisuus, miehen kokemukset väkivallan uhrina ja väkivallan erilaiset ilmenemismuodot ovat jääneet tutkimuksessa vähälle huomiolle. Kehittämistyötä on tehty kapeasta näkökulmasta eikä menetelmien vaikuttavuutta ole juuri arvioitu. Toivottua tulosta väkivallan vähentämisessä ei ole saavutettu.

Naisten ja miehen parisuhdeväkivallan kokemuksia selvittävän väitöstutkimukseni tulosten mukaan sekä naiset että miehet kokevat parisuhhteissa väkivaltaa. Lapsuuden kaltoinkohtelu, laiminlyönnit ja aikaisemmissa ihmissuhteissa koetut pettymykset johtavat parisuhdeväkivaltaan, samoin suhteelle asetettuihin emotionaaliisiin ja mielihyvödotuksiin pettyminen. Kommunikaation vääristyminen ja tukahtuminen johtavat puolisoiden vieraantumiseen, yhteenkuuluvuus särkyä, ja suhteesta tulee valtataistelua.

Naisen ja miehen kokemukset ovat osittain samantyyppisiä. Sekä miehet että naiset kokevat ihmisarvon ja olemassaolon oikeuden mitätöimistä. Molemmat loukkaavat kumppaninsa menneisyyttä, vähättelevät hänen elämäntapojaan ja arvojaan sekä tuhoavat toisen tulevai-

suutta. Molemmat käyttävät kontrollia, vapaudenriistoa ja rankaisemista nujertaakseen toisen. He hylkäävät, eristävät, kiusaavat ja nöyryyttävät. Myös vastuuttomuudesta syntyy väkivallan kokemuksia.

Naisten ja miesten kokemuksissa on myös eroja. Miehet pyrkivät häpäisemään puolisonsa naiseuden tai kahlitsevat tämän riippuvuussuhteeseen. He uhkailevat tai rankaisevat naista ja käyttävät herkemmin fyysisiä voimakeinoja kuin naiset. Naiset puolestaan pyrkivät miehen nujertamiseen käymällä kauppaa, kiristämällä, liittoutumalla tukijoukkojen kanssa tai turvautumalla kättä pidempään.

Lapset joutuvat usein väkivallan välikappaleiksi, mutta vanhemmat tiedostavat heikosti käyttäytymisensä vaikutukset lapsiin ja kumppaniinsa. Tämä merkitsee lasten altistumista väkivallal-

le ja samalla väkivallan siirtymistä sukupolvelta toiselle.

Sekä miesten että naisten on vaikea tunnistaa ja tunnustaa omaa väkivaltaisuuttaan. Koska väkivalta on moraalisesti tuomittavaa, molemmat kertovat mieluummin siitä, mitä heille on tehty, kuin siitä, mitä he itse ovat tehneet. He myös etsivät oikeutusta käyttäytymiselleen.

LÄHESTYMISTAPOJA PARISUHDEVÄKIVALLAN TARKISTETTAVA

Monimuotoinen parisuhdeväkivalta tekee auttamistyön haasteelliseksi ja vaatii vallitsevien lähestymistapojen tarkistamista. Parisuhdeväkivallan yhdenmukaistaminen, yksinkertaistaminen ja ongelman sukupuolittaminen antavat asiasta liian yksipuolisen kuvan. Vaarana on, että auttamismenetelmiä kehitetään osatottuuksien ja absolutisoivan lähestymistavan varassa.

Väkivallan vuorovaikutusluonteen kieltäminen siirtää vastuun väkivallasta viranomaisten tai tuomioistuimen ratkaistavaksi ja ohittaa yksilön moraalisesta vastuusta. Tämä rajaa auttamistilannetta. Parisuhteen vuorovaikutuksesta puhuminen ei tarkoita syyllistämistä, vastuun ohittamista tai väkivallan neutralointia, vaan naisen ja miehen kokemusten ja myös sellaisen väkivallan huomioon ottamista, jota ei ole kriminalisoitu. Ongelman ratkaiseminen vain siirtämällä väkivalta rikoskategoriaan ei poista ihmissuhdetason ongelmia, sillä tuomioistuimen ja viranomaisten mahdollisuudet ratkaista puolisoiden keskinäisiä, väkivaltaa synnyttäviä ja ylläpitäviä ristiriitoja ovat rajalliset. Väki- valta- keskusteluun ja päätöksentekoon tulee tuoda selkeämmin mukaan ihmissuhteita vahvistava moraalinen ja eettinen ulottuvuus, mikä voisi

Parisuhteen vuorovaikutuksesta puhuminen ei tarkoita syyllistämistä, vastuun ohittamista tai väkivallan neutralointia.

edistää uudenlaista vuorovaikutuskulttuuria ja yhteisen hyvän rakentamista myös parisuhteissa.

Tutkimustulokset toivat esiin myös syyllisyyksymykset, jotka äärimmillään johtavat turmiolliseen käyttäytymiseen itseä tai läheisiä kohtaan. Hyvän ja pahan, syyllisyyden ja syyttömyyden yksilöllisiä merkityksiä ei ole helppo ratkaista ulkoapäin, sillä parisuhteessa "sinun hyvä voi olla minun paha". Osapuolilla tulisikin olla mahdollisuus syyllisyyden tunteiden kohtaamiseen ja käsittelyyn. Syyllisyyksymysten käsittely ei poista vastuun kantamista loukautusta lähimmäisestä eikä tee tyhjäksi juridista vastuuta.

Väkivaltaa ei tulisi myöskään tarkastella vain äärimmäisen vakavan väkivallan näkökulmasta. Väkivallan erilaiset ilmentymät, olosuhteet sekä miehen ja naisen omat kokemukset tulisi ottaa huomioon. Auttamismenetelmiä tulee kehittää sukupuolten yhteistyössä ja naisten ja miesten erilaisuus huomioon ottaen. Eri osapuolten näkemysten huomioon ottaminen on erityisen haasteellista lasten altistuksessa väkivallalle sekä vanhempien huoltajuus- ja tapaamisjärjestelyjä ratkaistaessa.

AMMATILLISEN AUTTAMISKULTTUURIN KEHITTÄMINEN

Väkivalta herättää auttajissa ristiriitaisia ja vastakkaisia tunteita. Vaarana saattaa

olla, että työntekijä pyrkii ratkaisemaan tosiasioita nopeasti ymmärtämällä, tulkitsemalla tai selittämällä asiat omasta näkökulmastaan ennen kuin asiakkaalla on ollut mahdollisuus kertoa omasta kokemuksestaan. Väkivallan herättämät vastatunteet saattavat johtaa myös siihen, että asiakkaan tarina tulkitaan selittelyksi.

Parisuhdeväkivalta ei toteudu samanlaisena samankaltaisissakaan elämäntilanteissa, joten osapuolia autettaessa on varottava liian yleistäviä päätelmiä. Ammatillisen auktoriteetin ja tietohjauksen tulisi perustua asiakkaan kuulemiseen ja jaettuun vastuuseen, muuten vaarana on asiakkaan manipulointi.

Väkivallan sukupuolittamisessa miessukupuoli on edustanut demonisoitua paha ja naissukupuoli marttyristä hyvää. Auttamistyössä sukupuoli, syyllisyys tai tekojen tuomittavuus eivät saa olla auttamista ohjaavia lähtökohtia. Tekijän ja uhrin kohtaamisessa on tarpeen pysähtyä miettimään, kenen näkökulmasta tilannetta katsotaan. Patriarkaalisien valtakäytön murtaminen ei saa johtaa patriarkaaliseen valtakäyttöön eikä sukupuolierojen kieltämiseen. Väkivaltatyössä voisi avautua uusia näkökulmia, jos väkivalta nähtäisiin sukupuolesta riippumattomana moraalisenä, henkilökohtaisena ja ihmisen suhteen ongelmana.

Auttamiskulttuurista voi

muotoutua yksipuolista ymmärtämisen kulttuuria, joka järjestäytyy byrokraattiseksi koulukunniksi ja oppirakennelmiksi. Väkivaltatyöhön syntyy taistelua asianomistajuudesta ja oppisuuntien erityistiedon hallussa pidosta, ilman tieteellistä näyttöä. Parisuhdeväkivallan ennaltaehkäiseminen ja siihen puuttuminen edellyttävät eri auttaja- ja viranomaistahojen sekä perheiden yhteistyön tiivistämistä. Työntekijöiden tulee pohtia kriittisesti arvojaan, asenteitaan, työmenetelmiään ja tavoitteitaan. Väkivaltatyötä tekevien tulee kyetä tarkastelemaan myös ihmisyyden vaarallisia ja moraalittomia ulottuvuuksia ahdistumatta. Työntekijät tarvitsevat myötäelävää, mutta jämäkkää työtettä, jossa ei niinkään etsitä rikollisia tai tarjota vakioratkaisuja vaan selvitetään ja tuetaan mahdollisuuksia eheyttävän sovinnon tekemiseen itsensä ja lähimmäisensä kanssa.

Parisuhteessa, kuten muissakin ihmissuhteissa, tapahtuu eettisesti väärä ja tuomittavia asioita, joita ei ole kriminalisoitu. Parisuhdeväkivallan kriminalisointi on kohdentunut fyysiseen väkivaltaan eikä tavoita kaikkia väkivallan ilmenemismuotoja. Rangaistussuuntautuneessa ajattelussa ei paneuduta väkivaltahistoriaan eikä väkivaltaa synnyttäviin tekijöihin, vaan pidättäminen ja rankaiseminen vievät huomion pois osapuolten selviytymisestä. Kansainvälisten tut-

kimusten mukaan väkivallan kriminalisointi ja rangaistuskäytäntöjen muuttaminen eivät ole vähentäneet perheväkivaltaa. Rangaistusten rinnalle tarvitaan uusia varhaisen puuttumisen työmuotoja ja lähestymistapoja, joissa paneudutaan parisuhteen vuorovaikutuksen, suhteen toimivuuden ja tyytyväisyyden parantamiseen. Erilaisia rangaistuskäytäntöjä tulisi soveltaa sen mukaan, millaisesta väkivallasta, väkivallan motiiveista, konteksteista ja väkivallan tekijöistä on kyse. Myös lähisuhdeväkivallan sovittelun mahdollisuudet tulee harkita tilannekohtaisesti.

Väkivallan ehkäisyssä ja lopettamisessa lupaaviksi osoittautuneita ekologisia ja yhteisöllisiä voimavaroja hyödyntäviä toimintamalleja kannattaisi edelleen kehittää väkivallattomuuden ja osapuolten eheytyksen tukemisessa. Yhtä ainoaa tuloksellista auttamismenetelmää ei toistaiseksi ole, joten menetelmiä tulisi kehittää kulttuurisesti ja tapauskohtaisesti alueellisessa yhteistyöverkostossa, ja menetelmiin tulisi liittää niiden vaikuttavuuden arviointi. ■

Kirjoittaja on tutkimuspäällikkö Lahden ammattikorkeakoulussa. Hänen väitöskirjansa "Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemmentarja." on julkaistu 2006 Tampereen yliopiston sarjassa ja se löytyy myös sähköisenä osoitteesta <http://acta.uta.fi>.

Suomen- ja ruotsinkieliset nuoret rikoksentehtäjinä

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuoden 2004 tutkimus oli ensimmäinen kattava nuorisorikollisuuskysely, johon sisältyi myös ruotsinkielisiä vastaajia. Kieliryhmien välillä havaittiin sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Ruotsinkieliset varastelevat kotoaan sekä ajavat ajokorttita ja humalassa, kun taas suomenkielisten rikoskäyttäytyminen oli ”polarisoituneempaa” ja väkivalta tavallisempaa.

Tutkimuskirjallisuus osoittaa suomenruotsalaisten ns. positiivisen poikkeavuuden valtaväestöstä monella eri elämän alueella. Suomenruotsalaisten keskuudessa on havaittu mm. parempi terveys, vähemmän työttömyyttä ja pienempi avioeronneisuus. Suomenkielisten ja ruotsinkielisten itse ilmoitettua rikollisuutta on vertailtu vain vähän ja tähän mennessä vertailut ovat keskittyneet Helsinkiin tai vain osaan Suomea.

Kuviosta 1 käy ilmi kuluneen vuoden aikainen osallistuminen eri rikoslajeihin kieliryhmittäin. Suomenkieliset olivat useammin osallistuneet luvattomaan poissaoloon koulusta, kotoa karkaamiseen, pahoinpitelyyn, vahingontekoihin, varastetun tavaran ostamiseen sekä marijuan tai hasiksen käyttöön. Ruotsinkieliset olivat useam-

min osallistuneet kotoa varastamiseen, ajokorttita moottoriajoneuvolla ajamiseen sekä humalassa moottoriajoneuvolla ajamiseen.

Rikoskäyttäytymisen laaja-alaisuutta tarkasteltaessa havaittiin, että suomenkielisten keskuudessa rikoskäyttäytyminen on ”polarisoituneempaa”. Suhteellisesti useampi suomenkielinen nuori oli kuluneen vuoden aikana osallistunut useisiin rikoslajeihin. Toisaalta suomenkielisten nuorten parissa oli suhteellisesti enemmän nuoria, jotka pidättäytyivät rikoksista kokonaan. Ruotsinkielisten keskuudessa taas verrattain useampi nuori oli osallistunut johonkin laitomaan tekoon kuluneen vuoden aikana. Sen sijaan kovin aktiivinen ja laaja-alainen rikoskäyttäytyminen oli harvinaisempaa.

Väkivaltainen käyttäytyminen näyttää olevan ruot-

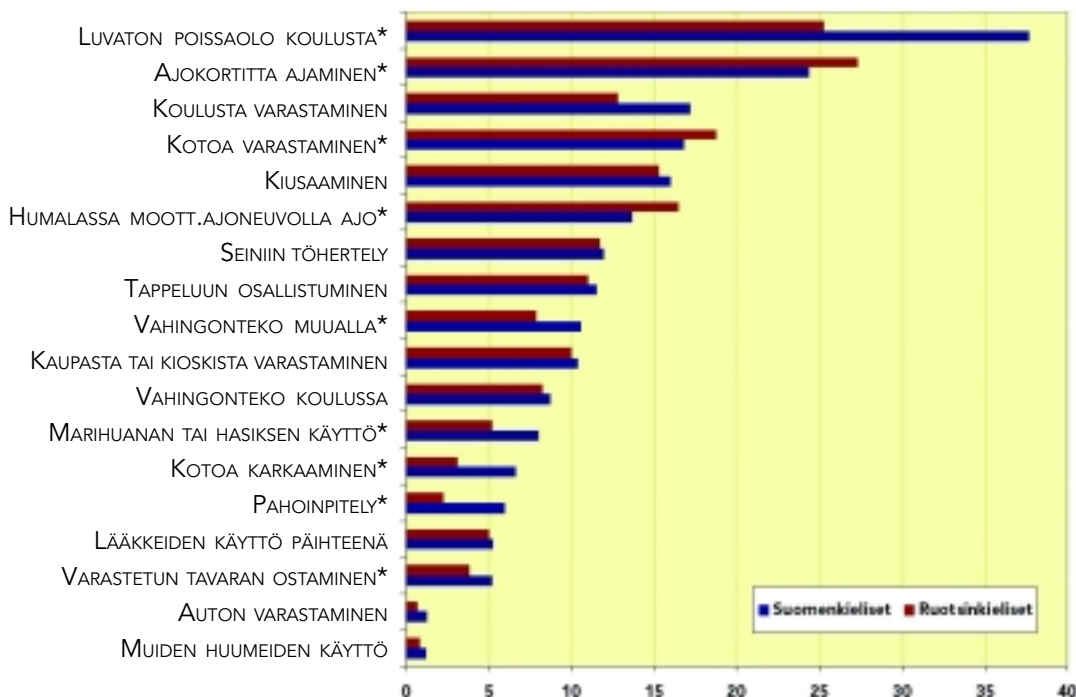
sinkielisillä nuorilla harvinaisempaa kuin suomenkielisillä nuorilla. Pahoinpitely oli suomenkielisten keskuudessa jopa kaksinkertaisesti tavallisempaa kuin ruotsinkielisten keskuudessa. Tappeluun osallistuminen oli yhtä tavallista molemmissa kieliryhmissä, mutta suomenkieliset nuoret ilmoittivat hieinan ruotsinkielisiä useammin tappeluun johtaneen seurauksiin, jotka vaativat lääkärinhoitoa. Lisäksi aktiivinen osallistuminen tappeluihin (yli kolme tekokertaa kuluneen vuoden aikana) oli yleisempää suomenkielisillä nuorilla. Suomenkielisten nuorten väkivalta, mietojen huumeiden käyttö ja vahingonteot tapahtuvat selvästi useammin alkoholin käytön yhteydessä. Ruotsinkielisten nuorten alkoholin käyttö ei ollut sen harvinaisempaa kuin suomenkielisillä, mutta jostain syystä alkoholin käyt-

tö ei heidän keskuudessaan ollut samalla tavalla yhteydessä ongelmakäyttäytymiseen.

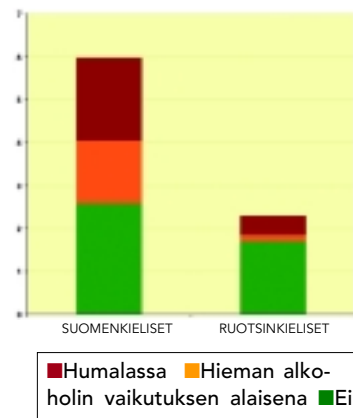
SOSIAALINEN PÄÄOMA EI JUURI VAIKUTA

Selityksiä erälle rikoskäyttäytymisen eroille etsittiin monimuuttujamenetelmien avulla. Ruotsinkielisten positiivista poikkeavuutta on useissa aikaisemmissa tutkimuksissa selitetty kieliryhmän korkeammalla ns. sosiaalisella pääomalla. Rikoskäyttäytymisen eroja sosiaalisen pääoman vaikutus selitti tässä tutkimuksessa vain vähän. Sosiaalista pääomaa mitattiin mm. nuoren kokemana tukena ja kontrollina vanhempiensa ja opettajiensa taholta sekä nuoren yleisenä luottamuksena muihin. On kuitenkin vaikea kuvitella, että jonkinlainen yhteisön sisäinen koheesio olisi täysin merkityksetön erojen selittäjä. Syy saattaa

Kuvio 1. Kuluneen vuoden osallistuminen eri rikoslajeihin. Teon vähintään kerran tehneitä suomenkielisissä ja ruotsinkielisissä kouluissa. (%) *=ero on tilastollisesti merkitsevä (p>0.5).

Kuvio 2. Pahoinpitely kieliryhmän ja alkoholinkäytön mukaan (%).

löytyä sosiaalisen pääoman mittaamisen tavasta.

Rakenteellisilla tekijöillä oli vain pieni vaikutus näihin monimuuttujamenetelmillä analysoituihin kieliryhmien välisiin rikoskäyttäytymisen eroihin. Maaseudulla ja taajamissa asuminen kuitenkin oli vahvasti yhteydessä ruotsinkielisten yliedustukseen ajoneuvolla ajamiseen liittyviin rikoksiin. Perheen taloudellisella tilanteella ei ollut havaittavaa yhteyttä eroihin.

Koulumenestystä voidaan pitää ominaisuutena joka liittyy oppilaaseen yksilönä. Ominaisuus kuitenkin vaihteli niin, että ruotsinkieliset pärjäsivät koulussa hieman paremmin ja tällä oli pieni yhteys ruotsinkielisten alhaisempaan pahoinpitelyprosenttiin ja pienempään rikoskäyttäytymisen kasautumiseen. Ruotsinkielisistä kouluista saattaisi siis kuitenkin löytyä jokin sisäinen kontrollivaiku-

tus, joita tutkimuksessa käytetyt mittarit eivät vain tavoittaneet. Tällaista vaikutusta on ehdottanut myöskin Aromaa (1999), joka havaitsi, että ruotsinkielisissä kouluissa esiintyy vähemmän opettajiin kohdistuvaa väkivaltaista käyttäytymistä.

ALKOHOLINKÄYTTÖ-TAPOJEN ERO MAHDOLLINEN SELITTÄJÄ

Alkoholinkäytön heikompi yhteys rikoskäyttäytymiseen ruotsinkielisillä nousi esiin myös monimuuttuja-analyseissa. Tutkimuksessa pohdittiin erojen mahdollista riippuvuutta kulttuurisista tekijöistä. Kaiken kaikkiaan ruotsinkielisten nuorten alempi väkivaltataso saattaa ilmentää erilaista alkoholin käyttötapaa tai – kulttuuria, ei niinkään vähäisempää alkoholin kulutusta sinänsä.

Tutkimus vahvistaa osaltaan käsitystä suomenruotsa-

laisten positiivisesta poikkeavuudesta myös nuorisoriikollisuuden alueella. Erojen syitä olisi tutkimuksen mukaan syytä selvittää tulevaisuudessa tarkemmin. Olisi myös tärkeää vastakin sisällyttää ruotsinkieliset koulut säännöllisesti toistettaviin nuorisoriikollisuuskyselyihin, jotta kieliryhmien rikostasojen erojen kehitystä voitaisiin seurata. Lähenevätkö kieliryhmien rikoskäyttäytymisen trendit toisiaan vai ovatko erot pysyvämpiä? Tutkimus voisi antaa virikkeitä rikollisuuden ennalta ehkäisylle niin ruotsin- kuin suomenkielisten nuorten keskuudessa. ■

Obstbaum Yaira (2006) *Brottslighet bland finskspråkiga och svenskspråkiga ungdomar*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 69.

Muut lähteet saa toimituksesta.

■ Poliisin tietoon tulee vain osa kaikista rikoksista. Nuorten itse ilmoittamaa rikollisuutta tutkimalla voidaan kokonaisrikollisuutta arvioida tavalla, joka ei riipu tekojen tilastoitumisesta. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on vuodesta 1995 tutkinut nuorisoriikollisuutta lomakekyselyillä. Nuoret täyttävät nimettömät lomakkeet kouluissa tavallisen opitunnin aikana. Keväällä 2004 Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos suoritti lomakekyselyn, johon vastasi 5 142 suomenkielistä ja 1 137 ruotsinkielistä yhdeksäsluokkalaista. Tutkimuksessa ryhmien vertailu nojaa kokonaisrikollisuustutkimukseen. Mahdollisia eroja ei voida selittää sillä, että eri ryhmiin kohdistuu eritasoisia kontrollia ja että toisen ryhmän teot tulisivat ilmi useammin toisen.

Alkoholipoliittiset ratkaisut 2004 ja väkivaltarikollisuus

Alkoholin valmisteverojen alentaminen, matkustajatuonnin vapautuminen EU-maista ja Viron liittyminen EU:hun kasvattivat vuonna 2004 alkoholijuomien kulutusta Suomessa 10 prosenttia (yhdellä litralla puhdasta alkoholia asukasta kohti). Maassamme on sadan viime vuoden aikana koettu vastaavanlainen raju kulutuksen kasvu kahdesti: 1920-luvun alussa ja vuosina 1969–74. Molempiin liittyi tuntuva väkivaltarikosten määrän lisääntyminen. Näin odotettiin käyvän myös nyt, sillä kotimaisessa ja kansainvälisessä tutkimuksessa on osoitettu kiinteä yhteys väkivaltarikollisuuden määrällisten vaihteluiden ja alkoholin kulutuksen tasonmuutosten välillä. Kehitys vuonna 2004 oli kuitenkin osin ennakko-odotusten vastainen.

Aikasarja-analyysin mukaan vuoden 2004 maaliskuun jälkeiseen alkoholin kulutuksen kasvuun ei liittynyt merkittävää kasvua poliisin tietoon tullessa pahoinpitelyrikollisuudessa (Kuvio 1). Erityisesti yksityisasunnoissa tapahtuvien pahoinpitelyjen odotettiin lisääntyvän viinan hinnan alennuksen seurauksena, mutta näin ei käynyt. Asuntopahoinpitelyissä jo pitempään ilmennyt kasvu kylläkin jatkui, mutta suurin muutos aikaisempiin vuosiin verrattuna osui jo tammi- ja helmikuulle 2004, eli ennen maaliskuista alkoholin hinnan alennusta. Ravintolapahoinpitelyt jopa vähenivät.

Myöskään vakavamman, ei-kuolemaan johtaneen väkivallan (henkirikoksen yritykset ja törkeät pahoinpitelyt) poliisin tietoon tullut määrä ei lisääntynyt. Sen sijaan henkirikosten kohdalla tilanne oli toinen. Henkirikosten määrä lisääntyi rajusti vuoden 2004 maaliskuussa kasvun ylittäessä edellisvuosien kehityksen pohjalta tilastollisesti ennakoitua. Henkirikollisuuden kasvu ei kuitenkaan jäänyt pysyväksi, vaan rikosten määrä palautui entiselle tasolle vuoden jälkipuoliskolla ja kääntyi laskuun vuonna 2005 (Kuvio 2).

Henkirikostietokantaan kirjattujen tekijä- ja uhritietojen mukaan henkirikollisuuden kasvu vuoden 2004 keväällä keskittyi yksityisasunnoissa tehtyihin rikok-

siin ja kasvusta vastasi käytännössä kokonaisuudessaan työelämästä syrjäytyneiden keski-ikäisten alkoholismiesten keskinäinen rikollisuus. Työssä olevan väestön henkirikollisuudessa ei vuoden 2004 aikana tapahtunut määrällisiä muutoksia, ei myöskään naisten henkirikollisuudessa. Alueellisesti henkirikollisuuden kasvu keskittyi toisaalta pääkaupunkiseudulle ja Uudellemaalle ja toisaalta Lappiin. Pohjois-Suomessa ja pääkaupunkiseudulla myös alkoholin myynnin kasvu oli keskimääräistä suurempaa.

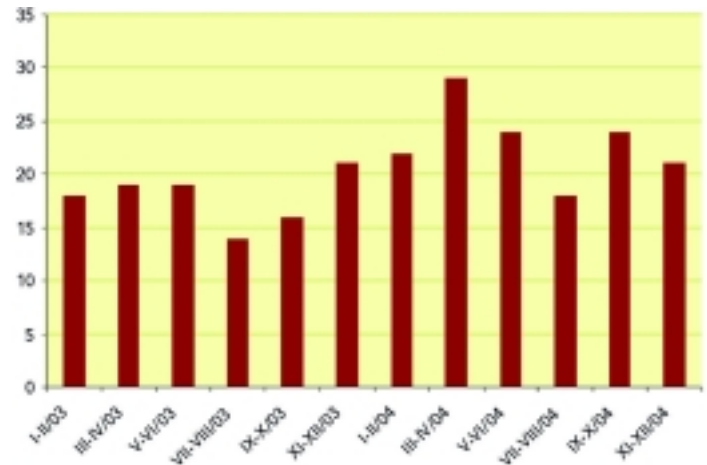
POLIISIN PÄIHITYNEISIIN KOHDISTUVAT TEHTÄVÄT LISÄÄNTYIVÄT

Tutkimme myös poliisin hälytystehtävien ja muiden kenttätehtävien määrissä tapahtuneita muutoksia Hel-

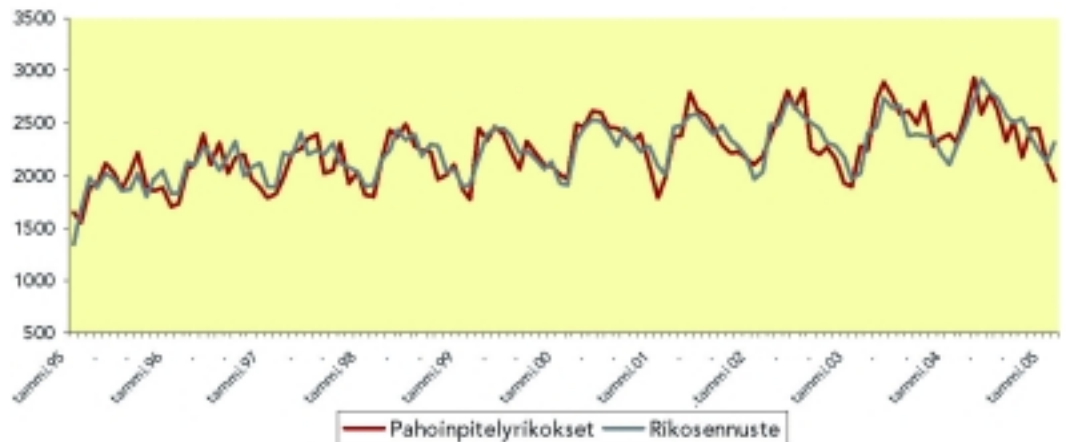
singissä. Poliisille tulleet yleisöilmoitukset ovat herkkä väkivaltatilanteiden esiintyvyyden, yleisen järjestyksen ja turvattomuuden kokemuksen mittari, sillä hälytyskeskuksiin tulevien avunpyyntöjen määrä on riippumaton poliisin omasta toiminnasta.

Keskeinen havainto aineistosta oli, että poliisilla ei ollut Helsingissä pahoinpitelyihin ja tappeluihin liittyviä tehtäviä vuoden 2004 maaliskuun jälkeen aiempaa enempää. Myöskään perheväkivaltahälytykset eivät lisääntyneet, vaan päinvastoin

Kuvio 2. Henkirikokset kuukausittain 2003–2004 Henkirikostietokannan mukaan.

Kuvio 1. Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset kuukausittain 1.1.1995–31.3.2005 ja aikaväliltä 1994–2003 estimoidun Arima-mallin mukainen rikosennuste aikavälille 1.1.2004–31.3.2005.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen tulokset tukivat näkemystä, että vuoden 2004 alkoholiolojen muutos vaikutti eniten varsin pitkälle alkoholisoituneiden henkilöiden alkoholin käyttöön lisäten sitä entisestään.

→ vähenivät edellisvuodesta (kehitys on ollut aleneva jo useamman vuoden). Häiriökäyttäytyminen ja ilkivalta yleisellä paikalla ei sekään lisääntynyt alkoholin hinnanalennuksen jälkeen.

Sitä vastoin päihtyneisiin kohdistuneiden tehtävien määrässä (heidän toimittamisensa sairaanhoitoon, selviämisasemalle tai kotiin) tapahtui selvä muutos. Tehtäviä oli maaliskuun 2004 jälkeen runsaat 20 prosenttia aikaisempaa enemmän. Humalatilansa vuoksi itsestään huolehtimaan kykenemättömien määrä kasvoi. Toinen tehtävätyyppi, joka tuotti poliisille lisätyötä vuoden jälkipuoliskolla, olivat naapurin metelöintiin liittyneet kotihälytykset. Poliisin hälytys- ja kenttätehtävistä lisääntyivät siis ne, jotka kiinteimmin liittyvät alkoholin runsaaseen käyttöön ja humaltumiseen.

KULUTUKSEN KASVU KESKITTYI SUURKULUTAJIIN

Miksi lievempi väkivalta ei ennako-odotusten vastaisesti lisääntynyt keväällä 2004? Ensinnä alkoholin kokonaiskulutuksen kasvu jäi vuonna 2004 huomattavasti vähäisemmäksi kuin aikaisempina murroskausina (sekä 1920-luvun alussa että vuonna 1969 kokonaiskulutus kaksinkertaistui hyvin lyhyessä ajassa). Toisaalta kulutuksen kasvuun ei tällä kertaa liittynyt muutoksia jakeluportaas-

sa; sekä 1920-luvulla että vuonna 1969 alkoholin halpenemiseen liittyi samankainen vähittäisjakeluveroston olennainen laajentuminen. Seurauksena tuolloin oli että alkoholin kulutus pohja väestössä ja erityisesti nuorisossa laajeni merkittävästi. Kolmas merkittävä ero vuoden 2004 tilanteen ja aikaisempien murroskausien välillä oli kulutuksen sukupuolijakaumassa. Kulutuksen kasvusta 1920-luvulla ja vuonna 1969 vastasivat lähes yksinomaan miehet. Viime vuosikymmenten ja vuoden 2004 kulutuksen kasvusta ovat sen sijaan vastanneet enenevästi myös naiset. Väkivalta, alkoholi ja humala yhdistyvät kuitenkin niin Suomessa kuin muuallakin läntisessä kulttuuripiirissä edelleen pääasiassa vain miehillä.

Merkittävin ero aiempaan nähden vaikuttaisi kuitenkin olleen se, että kulutuksen kasvu vuonna 2004 näyttäisi jakautuneen hyvin epätasaisesti väestössä. Kulutustaan lisäsivät ilmeisesti lähinnä alkoholin suurkuluttajat eli alkoholia jo ennestään eniten käyttänyt joukko. Myös väkivallan lisääntyminen rajun juomisen eräänä seurauksena rajoittui tähän ryhmään. Todennäköistä on, että henkrikosten ohella myös ei-kuolemaan johtanut väkivalta lisääntyi suurkuluttajien parissa ja luultavasti suunnilleen samassa suhteessa. Lievemman väkivallan lisäys ei kui-

tenkaan näkynyt poliisin tietoon tullessa rikollisuudessa, sillä ryhmä ei väkivalta-kokemuksiaan juurikaan viranomaisille ilmoita. Toisaalta niinkin arkisella seikalla kuin säätilalla saattoi olla merkitystä siihen, että lievempi ilmi tullut väkivalta ei lisääntynyt. Kolea kesä 2004 saattoi hillitä paitsi alkoholin kulutusta myös väkivaltatilanteiden syntymistä, erityisesti julkisilla ja puolijulkisilla paikoilla, joiden väkivalta tulee yksityisasuntojen väkivaltaa useammin viranomaisten tietoon.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen tulokset tukivat näkemystä, että vuoden 2004 alkoholiolojen muutos vaikutti eniten varsin pitkälle alkoholisoituneiden henkilöiden alkoholin käyttöön lisäten sitä entisestään. Akuutit haitat – ilmenivät ne sitten väkivaltana tai kontrolloimattomana juomisena – keskittyivät tähän väestönosaan. Vuoden 2004 alkoholiuudistusten pitkän aikavälin vaikutuksia väkivaltarikollisuuteen on toistaiseksi liian aikaista arvioida. Aiempien tutkimustulosten perusteella ei kuitenkaan ole syytä epäillä, etteikö alkoholin kulutuksessa jatkuva kasvu myös tulevaisuudessa olisi omiaan lisäämään väkivaltatilanteita ja poliisin tietoon tulleita väkivaltarikoksia. Jos kulutuksen kasvu johtaa väkivallan suurimman ongelmaryhmän (työelämästä syrjäytyneiden

alkoholistien) koon olennaiseen kasvuun, myös henkirikollisuus lisääntyy pitkällä aikavälillä. Toisaalta vaikutusta vaimentaa väestön ikääntyminen. Jos kulutus alkaa voimakkaasti kasvaa myös perinteisen ongelmaryhmän ulkopuolella, seuraukset voivat sen sijaan olla äkillisiä ja hyvinkin voimakkaita. ■

Reino Sirén & Martti Lehti: Musta maaliskuu? Väkivalta ja alkoholin kulutuksen kasvu vuonna 2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja.

■ Arima (Autoregressive integrated moving average) -menetelmän käyttö vaikutustutkimuksessa perustuu siihen, että tutkittavalle aikasarjalle, esimerkiksi pahoinpitelyrikosten kuukausimäärälle, muodostetaan tilastollinen malli, jossa otetaan huomioon pahoinpitelyrikollisuudelle ominainen kausivaihtelu, pitkän aikavälin kehityssuunta ja muu säännönmukaisuus. Mallin perusteella pahoinpitelyrikollisuudelle voidaan laatia tulevaa kehitystä koskeva ennuste. Sitä onko jokin toimenpide tai tapahtuma vaikuttanut rikollisuuden määrään, voidaan arvioida tutkimalla, poikkeako todellinen kehitys tilastollisesti merkitsevästi ennustetusta kehityksestä.

Alkoholilla ja väkivallalla selvä yhteys

A-klinikasäätiö järjesti muutaman yhteistyökumppanin kanssa päihdetiedotusseminaarin Saksassa syyskuussa. Siellä käsiteltiin monipuolisesti päihteiden ja väkivallan yhteyksiä. Näkökulmia olivat mm. katuväkivalta, vankilat ja perheväkivalta. Seminaarin puhujat tulivat sekä Saksasta että Suomesta.

Professori **Michael Klein** Kölnin katolisesta yliopistosta pohti alkoholi ja väkivallan suhdetta monien tutkimusten valossa. Tutkimuksissa humaltumisella ja väkivallalla on havaittu seuraavanlaisia yhteyksiä: 1) Alkoholi käynnistää tai aiheuttaa väkivaltaa. 2) Alkoholi lisää valmiutta väkivaltaan. 3) Alkoholi voi myös hillitä väkivaltaista käyttäytymistä. 4) Väkivaltainen käyttäytyminen voimistaa päihtymyksen psykologisia vaikutuksia.

Laboratoriokokeissa on havaittu alkoholin lumevaikutus: väkivaltainen käyttäytyminen lisääntyi, kun ihmiset luulivat saavansa alkoholia, ei tosin niin paljon kuin silloin, kun he oikeasti saivat sitä.

– Ongelmana on veren alkoholipitoisuuden nopea nousu. – mitä nopeammin päihtyy, sitä nopeammin katoaa itsekontrolli. Yleensä vii-

nin ja oluen nauttiminen ei siksi aiheuta samalla lailla väkivaltaista käyttäytymistä kuin väkevien viinujen juominen, Klein totesi.

LASTEN ASEMAAN ALKOHOLIPERHEISSÄ HUOMIOTA

Useissa maissa tehdyn kyselyn mukaan jopa kolmannes alkoholiongelmaisten perheiden lapsista kärsii jatkuvasta joko itseensä tai perheenjäsenen kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta. Klein esitteli myös saksalaista 11–16-vuotiaille tehtyä kyselyä. Sen mukaan alkoholiongelmaisten perheiden lapsilla itsemurha-ajatukset ovat kaksi kertaa yleisempiä kuin perheissä, joissa alkoholi ei aiheuta ongelmia. Lisäksi lähes 60 prosenttia lapsista pelkää alkoholiongelmaista isäänsä. Humalainen äänekäs käyttäytyminen tuntuu pelottavalta aikuisestakin, mutta lapsi kokee tilanteen erityisen uhkaavana.

Päihdeklินิกoiden asiakkaita koskeva tutkimus puolestaan kertoo, että väkivaltainen käyttäytyminen myös synnyttää väkivaltaa. Kleinin mukaan noin puolet aiemmin väkivaltaa kokeneista syyllistyi itse väkivaltaan myöhemmin. Pojat ottavat väkivallan mallin vieläkin use-

ammin. Väkivallalta itse välttyneet sen sijaan harvemmin syyllistyvät siihen itsekään.

Vanhoissa 15 EU-maissa ja Norjassa arvioidaan olevan jopa 7,7 miljoonaa lasta, joiden vanhemmille alkoholi on ongelma. Suomessa näitä lapsia on 100 000. A-klinikan tiedotuspäällikön **Teuvo Peltoniemi** kertoi, että Lastensuojelun keskusliiton tuoreen tutkimuksen mukaan vanhempien runsas alkoholinkäyttö ja perheväkivalta nähdään suurimmaksi uhkaksi lapsen hyvälle elämälle. Hän painotti, että ongelman laajuus ja vakavuus on tunnistettava ammattilaisten ja suuren yleisön keskuudessa, lasten kanssa työskenteleviä ammattilaisia on rohkaistava ja koulutettava paremmin tunnistamaan lapset, joiden perheessä on alkoholi-ongelmia ja väkivaltaa, ja ammattilaisten ja instituutioiden välisiä aukkoja on paikattava ja rakennettava palvelujen välille saumaton ketju.

A-klinikasäätiö koordinoi kahdeksan EU-maan CHALVI-projektia, jossa näihin haasteisiin pyritään vastaamaan. Siinä kerätään hyviä käytäntöjä lasten auttamisesta. Käytännöt jaetaan verkkosivujen (www.wncare.info) kautta.

PÄIHDEONGELMA NÄKYVÄ VANKILOISSA

Turun vankimielisairaalan ylilääkäri **Hannu Lauerma** muistutti, että Suomessa yli 70 prosenttia väkivaltarikoksista tehdään voimakkaasti päihtyneenä ja noin 90 prosentilla vangeista on päihteidenkäytön häiriö. Hän painotti esityksessään, että lapsuudenaikainen hoitamaton tarkkaavaisuushäiriö johtaa usein vankilaan ja päihteen käyttöön myöhemmällä iällä. Hän uskoi, että tarkkaavaisuushäiriön ikäviä seurauksia voidaan ehkäistä varhaisella hoidolla.

Suomessa on yhä vähemmän nuoria vankeja, mutta nuorten vankien mielenterveys on heikentynyt huomattavasti viimeisen parin vuosikymmenen aikana. Laajaan rekisteriaineistoon perustuvan tutkimuksen mukaan vuonna 2000 tuomituilla nuorilla vangeilla on takanaan huomattavasti enemmän sairaalahoitoa psykoosin tai päihderiippuvuuden vuoksi kuin 1980-luvun alussa tuomituilla, kertoi ylilääkäri **Eila Sailas** Kellokosken sairaalasta. Hän toivoi nykyistä paljon suurempaa satsausta nuorten vankien hoitoon ja kuntoutukseen. ■

Päihdekuntoutus systemaattisemmin osaksi yhdyskuntaseuraamuksia

Oikeusministeriön työryhmä lisääi yhdyskuntaseuraamusten käyttöä ja vaikuttavuutta. Tavoitteena olisi, että rikoksentekijä voisi nykyistä useammin suorittaa työpalvelun päihdeongelmastaan huolimatta.

Rangaistusten täytäntöönpanon keskeisenä tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen. Päihteiden ongelmakäyttö näyttää puolestaan olevan merkittävin yksittäinen perinteiseen rikollisuuteen liittyvä ja myös rikoskierrettä ylläpitävä tekijä. Seuraamusjärjestelmän tasapuolisen toiminnan näkökulmasta asiaan liittyy myös perustavanlaatuisempi ristiriita: vaikeimmin päihdeongelmallisilla on käytännössä suurin riski saada myös tekoonsa nähden tarpeettoman ankara seuraamus, koska elämänhallinnalliset ongelmat vaikeuttavat oleellisesti yhdyskuntaseuraamuksista suoriutumista. Erityisesti yhdyskuntapalveluun tuomittu päättyy tällöin tarpeettoman helposti vankilaan käytännössä psykososiaalisten ongelmiansa vuoksi.

Viime vuoden lopulla kävi ilmeiseksi, ettei sopimushoitotoimikunnan (KM 2002:3)

ehdottamaa tuomioistuimen määräämää sopimushoitorangeistusta ainakaan kuluvalle hallituskaudella lähdeittäisi kokeilemaan. Sen sijaan tulisi arvioida olemassa olevaa lainsäädäntöä ja kehittää toimintatapoja, joiden avulla riittävä päihdeinterventio olisi mahdollista liittää osaksi nykyisiä ja suunnitteilla olevia yhdyskuntaseuraamuksia.

Oikeusministeriö asetti tammikuussa 2006 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotukset päihdekuntoutuksen käytön tehostamiseksi yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon yhteydessä. Yhdyskuntaseuraamuksilla tarkoitetaan yhdyskuntapalvelua, nuorisorangeistusta, ehdollisesti rangaistujen nuorten valvontaa sekä ehdonalaisvalvontaa. Näiden lisäksi myös lokakuussa 2006 voimaan tullutta valvottua koevapautta on tässä yhteydessä syytä pitää yhdyskuntaseuraamuksen luonteisena seuraamuksena.

Työryhmän tehtävänä oli tehdä tarvittavat lainsäädännölliset ja toiminnalliset kehittämissuositukset, joiden avulla yhdyskuntaseuraamus olisi mahdollista panna täytäntöön nykyistä useammin päihdeongelmasta huolimatta. Päihdekuntoutuksen tarve tulisi ottaa systemaattisesti huomioon osana yhdyskuntaseuraamuksen toimeenpanoa siten, että rangaistuksen vaikuttavuutta lisätään. Lisäksi tavoitteena oli, että ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttöä voidaan samalla vähentää.

RIKOSOIKEUSPOLITIIKAN MAHDOLLISUUDET JA RAJAT

Yksinkertaisin ja suomalaiselle rikosoikeusjärjestelmälle luontevin tapa olisi ollut seurata Ruotsin mallia ja säätää laki sopimushoidosta sitä ehdottaneen toimikunnan ehdotusten mukaisesti, aluksi siis koko valtakuntaa suppe-

amana kokeiluna.

Seuraamusjärjestelmää onkin yleensä uudistettu paikallisten tai alueellisten kokeilujen kautta. Toimintatapa on kuitenkin pidetty ongelmallisena perustuslain näkökulmasta, koska tällöin eri osissa maata kohdeltaisiin lainrikkokijia eri tavoin. Toisaalta esitystä on arvosteltu myös yleisen sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön näkökulmasta: päihdeongelmallisille tulisi järjestää heidän tarpeidensa mukainen kuntoutus joka tapauksessa riippumatta siitä, ovatko he lainrikkokijia. Aivan risitiriidatonta ei olisi sekään, että suunnitellun hoitoseuraamuksen pituus määräytyisi esityksen mukaan ensi sijassa teon tuomittavuuden, ei niinkään tekijän kuntoutustarpeen perusteella.

Toisaalta tiedetään, että perinteinen rikosoikeuspolitiikka on useissa rikoslajeissa yksinään tehoton säätelykei-

Lainrikkojiin kohdistuvien päihdeinterventioiden tulee olla oikean luonteisia ja oikean aikaisia suhteessa heidän palvelujen tarpeeseensa – siis vaikuttavia.

no. Olisi esimerkiksi mahdollista nostaa yhdyskuntapalvelun muunnon ylärajaa. Kun nykyisin korkeintaan kahdeksan kuukauden ehdoton vankeustuomio on mahdollista muuntaa yhdyskuntapalvelutuomioksi, yläraja voitaisiin asettaa esimerkiksi kahteentoista kuukauteen.

Yleisesti ajatellen ja kriminaalipoliittisessa mielessä kannatettava ajatus ei ratkaisisi tässä puheena olevan ryhmän ongelmia, koska jo nyt yhdyskuntapalvelun käyttöaste kertoo, että palveluun tuomitaan vain noin kolmannes niistä, jotka siihen voitaisiin pelkästään rikosoikeudellisin perustein tuomita. Käytännön rajoitukset liittyvät tuomittujen puutteelliseen elämänhallintaan.

Toisaalta mahdollisuuksia rajoittavat rikosoikeudellisen ajattelun peruslähtökohdat, joissa yleisesti omaksuttua pohjoismaista rationaalisuusperiaatetta ei viety aivan perille saakka. Klassinen esimerkki tästä on Suomessa laaja sakkovankeuden käyttö. Rikosoikeudellisin toimin on vähennetty sakkovankeuden käyttöä, mutta muunnosta pääsääntönä kokonaan luopuminen on koettu erittäin vaikeaksi. Muuntouhan oletetaan lisäävän rangaistuksen pelotevaikutusta. Pelotepotentiaali aktualisoituu kuitenkin paradoksaalisesti lähinnä niiden lainrikkojen tuomioissa, joihin pelote ei näytä lainkaan tehoavan. Ri-

kosoikeudellisesti johdonmukainen eteneminen näyttää tuottavan käytännössä kohtuuttoman ja yhteiskunnalliselta vaikuttavuudeltaan huonon tuloksen.

Usklassinen oikeusajattelu näyttää kuitenkin edelleen puolustavan paikkaansa. Se tulee ongelmalliseksi lähinnä silloin, jos uskomme, että aivan oleellisesti huono-osaisuuteen liittyvään, jokseenkin suunnittelemattomaan rikollisuuteen on mahdollista vaikuttaa ensisijaisesti tai pelkästään rikosoikeudellisin keinoin.

Ehkäisevää kriminaalipoliitikkaa, rikosoikeuspolitiikkaa ja seuraamuspolitiikkaa ei siis ole syytä irrottaa toisistaan muutoin kuin korkeintaan analyttisesti. Tasapainoiseen onnistumiseen tarvitsemme näitä kaikkia, mutta myös sitä, että kriminaalipoliitikan rajapintoja muuhun yhteiskunnalliseen päätöksentekoon täsmennetään.

KOHTUULLISUUS, OIKEUDENMUKAISUUS JA VAIKUTTAVUUS

Lainrikkojiin kohdistuvien päihdeinterventioiden tulee olla oikean luonteisia ja oikean aikaisia suhteessa heidän palvelujen tarpeeseensa – siis vaikuttavia. Päihdeongelmainen lainrikkoja on samanaikaisesti sekä kuntoutukseen oikeutettu kuntalainen että yhdyskuntaseuraukseen tuomittu rikosten tekijä. Seuraamusjärjestel-

män ja yhteiskunnan tukijärjestelmien rinnakkaista yhteistyötä voidaan kehittää huomattavasti nykyistä aktiivisemmaksi. Kriminaalihuollolla on vahva tietoperusta yhdyskuntaseurauksien toimeenpanon asiakastyöstä ja sen ehdoista. Kokonaisuuteen on kuitenkin erityisen hyödyllistä sisällyttää niitä psykososiaalisen kuntoutuksen asiantuntijajärjestelmiä, jotka jo ovat olemassa.

Eri hallinnonalojen yhteistoiminnallisesta ohjauksesta meille ei ole kuitenkaan kertynyt kovin vahvaa tietoa taitoperustaa. Onnistuminen edellyttää sekä päihdepalvelujärjestelmän että rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän samansuuntaista kehittämistä ja mahdollisuuksia tiiviiseen yhteistyöhön. Tätä ei ehkä saavuteta ilman väljällä verkostotyön orientaatiolla: selkeät roolit ja täsmällinen työnjako luovat hyvän yhteistyön perustan.

Yhteisten työprosessien tukeminen ja määrittely edellyttää joitakin lainsäädännöllisiä muutoksia. Näitä on erikseen listattu työryhmän mietintöön ”Päihdekuntoutus ja yhdyskuntaseuraukset”. Keskeisimmät ehdotetut muutokset voitaneen tiivistää kolmeen asiakokonaisuuteen:

Ensinnäkin, kaikkien yhdyskuntaseurauksien täytäntöönpanoon tulee tarvittaessa yhdistää asiakkaan kul-

loisenkin tarpeen mukaista päihdekuntoutusta. Käytännössä tämä edellyttää sitä, että kunta tuottaa tai päivittää asiakasta koskevan päihdehuoltolain mukaisen kuntoutussuunnitelman. Tällä on merkitystä sekä kuntoutuksen jatkuvuudelle että ensisijaisen sosiaaliturvajärjestelmien aktivoitumiselle. Lakiin nykyisinkin kirjatun velvoitteen toteutumista on mahdollista tukea yhteistyön keinoin.

Toiseksi, yhdyskuntapalveluun tuomittaessa kunnan laatima kuntoutussuunnitelma tulee liittää Kriminaalihuollon soveltuvuus selvitykseen jo syyttämisvaiheessa. Yhdyskuntapalvelun suorittaminen voi tällöin tulla realistisena mahdollisuutena kyseeseen, vaikka tuomittu ei ilman kuntouttavia toimia soveltuisi palveluun.

Kolmanneksi, Kriminaalihuoltolaitoksella tulee olla oikeus muokata palvelusuunnitelmaa ilman erillistä tuomioistuinkäsittelyä tuomion suorittamisen varmistamiseksi. Lakia yhdyskuntapalvelusta tulee muuttaa siten, että mahdollisuutta uusintarikollisuuden vähentämistä tukevien toimintaohjelmien tai päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettujen palvelujen käyttöön laajennetaan olennaisesti. Yläraja tulisi nostaa kymmenestä tunnista ainakin 50 tuntiin, kuitenkin niin että yhdyskuntapalveluksi hyväksyttävien tuntien

Esitykset haastavat sekä kuntakenttää että rikosseuraamusjärjestelmää aivan uudenslaisiin toimintatapoihin ja yhteistoiminnan muotoihin.

→ määrä voisi olla enintään puolet tuomituista palvelutunneista. Näin ollen yhdyskuntapalvelu säilyisi edelleen luonteeltaan työpalveluna. Kuntoutus olisi mahdollista toteuttaa arvioidun tarpeen mukaisesti joko avo- tai laitostuntoutuksena tai näiden yhdistelmänä. Yksi kuntoutusvuorokausi vastaisi yhtä vankeuspäivää, ja kriminaalihuollon mahdollisuuksia luotettavaan päihdekontrolliin vahvistettaisiin.

YHÄ USEAMPI VANKILAN SIJAAN YHDYSKUNTAPALVELUUN

Uusien yhteistoiminnallisten työtapojen omaksuminen on aina vaikeaa. Jos tässä kuitenkin onnistutaan, etenkin yhdyskuntapalvelun sosiaalinen valikoivuus vähenisi olennaisesti: palveluun olisi mahdollista tuomita vuosittain noin 400 kertaa nykyistä useammin, mikä laskisi päivittäistä keskivankilukua noin viidelläkymmenellä.

Esitykset haastavat sekä kuntakenttää että rikosseuraamusjärjestelmää aivan uudenslaisiin toimintatapoihin ja yhteistoiminnan muotoihin. Esitysten toteutuessa kuitenkin kaikki voittaisivat: kunnat ehyempien ja suunnitelmallisten kuntoutusjatkumoiden toteutumisenä, tuomitut elämäntilanteiden ongelmien vähenemisenä, seuraamusjärjestelmä onnistuneina tuomioiden täytäntöönpanoina ja uusintarikollisuuden vä-

henemisenä, vankeinhoitolaitos säästyneinä kuluina ja koko yhteiskunta kaikille turvallisempina toimintaympäristönä. ■

Päihdekuntoutusta yhdyskuntaseuraamuksissa selvittäneen työryhmän mietintö löytyy oikeusministeriön verkkosivuilta www.om.fi/julkaisuja.

Kirjoittaja on neuvotteleva virkamies oikeusministeriössä ja toimi työryhmän puheenjohtajana.

VILLE MYLLYNEN / LEHTIKUVA

Vankien terveydenhuollossa joitakin puutteita

Nuorten vankien huumausaineongelmat ratkaistaan Suomessa pikemminkin ehdottomalla päihteettömyydellä kuin hyödyntämällä haittoja vähentäviä menetelmiä ja toisin kuin monissa muissa vankilajärjestelmissä terveydenhuolto on ensisijaisesti sairaanhoitajien eikä lääkäreiden käsissä. Nämä olivat päähavaintoni vierailuillani kahteen nuorisovankilaan.

Vierailu suomalaisiin vankiloihin oli osa laajempaa eurooppalaista tutkimusprojektia nuorten turvakehyksistä ongelmallisessa huumeiden tai alkoholin käytössä. Tutkimuksen rahoitti Eurooppalainen verkosto huumeiden ja infektioiden ehkäisemiseksi vankiloissa (ENDIPP). Artikkelin tiedot on saatu Vantaan ja Keravan vankilan ja Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan sekä vankien haastattelusta toukokuussa 2006.

Vierailun aikaan Suomen vankeinhoidossa oli käynnissä rakenneuudistus, joka aiheutti jonkinlaista huolta kaikille haastatetuille työntekijöille. Muutosten odotettiin vaikuttavan merkittävästi organisaatioon ja nuorten (sekä aikuisten) vankien huumehoidon järjestelyihin sekä kansallisen vankeinhoitolaitosten että vankiloiden tasolla. Eräs vankilatyöntekijä kommentoi: "Vankilajärjes-

telmän uudelleenorganisointi ei paranna asioita, koska se vaatii lisää hallinnollista henkilökuntaa, kun me taas tarvitsemme lisää työntekijöitä vankiloihin".

Vertailun vuoksi, Suomessa on vähemmän nuorisovankkeja kuin muissa tutkimusmaissa; Suomessa 0,1% vankeista on alle 18-vuotiaita, kun Englannissa ja Walesissa osuus on 3,2% (taulukko 1).

YLIASUTUS AIHEUTTAA ONGELMIA TERVEYDENHUOLTOON

Vankiluku on noussut Suomessa niin, että vankiloissa on jonkin verran yliasutusta. Vantaan vankila on ollut yliasutettu valmistumisestaan lähtien. Nyt siellä on kaksi vankia sellissä, mutta ei yhtään enempää henkilökuntaa kuin ennen. Vartijoista on pulaa, eivätkä vankilat saa palkata heitä lisää, vaan joutuvat sen sijaan teettämään ylitöitä, mikä aiheuttaa varti-

joille stressiä. Vankimäärä Keravan vankilassa on kasvamassa ja vankila on yliasutettu. Nuoret ovat yhä yhden hengen sellissä, mutta aikuisten puolella joissakin kolmen tai neljän hengen sellissä voi olla kaksinkertainen määrä vankeja.

Molempiin vankiloihin asutetaan sakkovankeja, mikä vaikuttaa olevan pääsyy vankimäärän kasvulle. Monet heistä ovat kodittomia ja huume- tai alkoholi-ongelmaisia. Heidän katkaisuhoidonsa ja muu terveydenhuoltonsa vaatii paljon →

TAULUKKO 1.

Alle 18-vuotiaiden nuorten osuus (%) vankiluvusta muutamassa Euroopan maassa.

MAA	VANKILUKU	VANKEJA/100 000 ASUKASTA	NUORIA %
Suomi	3954 (1.4.06)	75	0,1
Belgia	9597 (8/06)	91	0,2
Tanska	4198 (17.10.05)	77	0,6
Viro	4463 (31.10.05)	333	2
Slovakia	8897 (31.12.05)	165	2,5
Unkari	15720 (31.12.05)	156	2,7*
Englanti& Wales	79213 (25.8.06)	147	3,2

Lähde: Roy Walmsey, World Prison Briefly

* Sisältää alle 21-v. vangit, jotka on tuomittu alle 18-vuotiaana.

→ resursseja vankilan budjetista. Maksamattomien sakkojen takia vankilassa voi olla kolmannes vangeista. Molempien vankiloiden henkilökunta oli sitä mieltä, että vankila ei ole oikea paikka tälle rikoksentelekijäryhmälle.

Yliasutus vaikuttaa myös vangin terveyteen. Terveystenhooltohenkilökunnan vastaanottoaikoja ei ole lisätty vankiluvun mukaan. Molemmat vankilat raportoivat lääkiripulasta. Terveystenhoidon uudelleenorganisoinnin toivotaan lisäävän alan henkilökunnan rekrytointia vankiloihin. Vantaan vankilassa on seitsemän sairaanhoitajaa, yksi kahtena päivänä viikossa käyvä lääkäri, psykiatri yhden päivän viikossa sekä hammaslääkäri, joka käy kerran tai kahdesti viikossa, ja kaksi hammashoitajaa. Vierailun aikaan siellä oli avoinna yksi lääkärin virka. Keravan vankilassa on yksi vankilalääkäri yhden päivän viikossa. Arkipäivinä sairaanhoitajia on saatavilla mutta ei viikonloppuisin, ja ainakin yksi lisähoitaja oli tarpeen. Psykiatrinen hoito on myös puutteellista, koska vankeinhoidon huonojen palkkojen vuoksi on vaikeaa saada palkattua psykiatreja.

SAIRAAHOITAJAT AVAINASEMASSA

Sairaanhoitajilla on päärooli suomalaisissa vankiloissa, koska he tekevät ensimmäisen tutkimuksen vastaanotolla ja päättävät, tarvitseeko vanki lääkäriä. Osa vangeista oli tyytyväisiä tarjottuun terveydenhuoltoon mutta eivät suinkaan kaikki:

”Lääkärin tapaaminen vie joskus kolme viikkoa. Hoitajat eivät ota vakavasti; hoitajan tapaaminen vie 2–5 päivää tai joskus viikon. Hoita-

jan tapaaminen on parempi kuin ei mitään! Rangaistusvankeja hoidetaan paremmin. Terveystenhoito ei toimi täällä ja he [hoitajat] ajattelevat, että valehtelee, kun pyytää tavata lääkäriä.”

Keravan vankilassa viikonloppuisin – kun sairaanhoitajia ei ole saatavissa – diagnoosin teko on jätetty vartijoille samoin kuin sen päättäminen, teeskentelevätkö vangit oireita päästäkseen ulkopuoliselle klinikalle. Haastateltu turvahenkilökunta sanoi, että heillä on taipumus tällöin uskoa vankeja, koska nämä usein uhkaavat vahingoittaa itseään. Turvahenkilökunta sanoi, että he haluaisivat terveydenhuollon olevan puhelimitse enemmän saatavilla ja samoin lääkityksen, jota terveydenhuoltohenkilökunta antaa. He antoivat esimerkin joskus kohtaamastaan ongelmasta:

”Esimerkiksi viime yönä vanki halusi kaksi kipulääkettä, mutta vain yksi oli määrätty. Tällaiset tilanteet aiheuttavat lisäkonflikteja meidän ja vankien välille.”

Vaikka teoriassa terveydenhuoltohenkilökuntaan voidaan ottaa yhteyttä puhelimitse virka-ajan ulkopuolella, tätä ei koskaan pidetty helppona asiana.

STRATEGIANA HUUMEIDENKÄYTÖN VAIKEUTTAMINEN

Huumestrategia kummassakin vankilassa tähtäsi huumeiden tarjonnan ja kysynnän vähentämiseen estämällä välittäjien toiminta ja tekemällä siten huumeidenkäyttö vankilassa vaikeaksi. Tarjottu huumehoito perustui päiheteettömyyteen ja tapahtui erilaisten huumehoito-ohjelmien kautta. Lopettamiseen perustuvat hoito-ohjelmat

tarjoavat hyvän mahdollisuuden niille vangeille, jotka haluavat muuttaa huumeidenkäyttöään, mutta niille, jotka eivät olleet siihen motivoituneita, ei ollut mitään palveluja, kuten neulanvaihto-ohjelmia. Kuitenkin opiaattikorvaushoidon jatkaminen vankilassa oli mahdollista, jos hoito oli aloitettu jo siviilissä.

Haittoja vähentävistä keinoista oli käytössä kondomit perhevierailuhuoneissa ja sterilointiaine. Vangeille annettiin vankilaan tullessa hygieniapakkaus, joka sisälsi parranajovälineet, hammastahnaa, hammastikkuja, sterilointiainetta ja tietoa neulojen puhdistamisesta ja muuta tietoa haittojen vähentämisestä. Kondomit eivät sisällyneet pakkaukseen, mutta niitä voi pyytää hoitajalta. Kuitenkin toisen vankilan hoitaja kertoi, ettei häneltä ollut koskaan pyydetty kondomia. Ei ole kovin yllättävää, etteivät yhden sukupuolen ympäristössä vangit usein halua pyytää niitä. Jotkut henkilökunnasta ajattelivat, että valitus Suomessa on yleisesti hyvää, mutta vangit eivät välttämättä tienneet esimerkiksi neulojen toisten kanssa jakamiseen liittyvästä infektoriskistä.

Näillä kahdella vankilalla oli huumeettomat yksiköt, joissa oli hyvin turvallisuus- ja ammattihenkilökuntaa. Vantaan vankilassa huumeeton yksikkö oli tarkoitettu vain miesvangeille, vaikka useimmat naiset olivat vankilassa huumeiden takia. Keravan vankilassa oli valikoima huumehoito-ohjelmia. Vuonna 2001 alkaneessa WOP-projektissa (Work Out Project) on kuusi paikkaa. Siinä on kysymys sekä ryhmä- että yksilötyöskentelystä vankien kanssa. Keskeinen piirre pro-

jektissa on suunniteltu vapauttaminen puolen vuoden vankilassa ohjelmaan osallistumisen jälkeen, jonka jälkeen ohjelma ja tuki jatkuu vapaudessa.

Huumepolitiikka Suomessa on muuttumassa ja haittojen vähentäminen on tulossa hyväksyttävämmäksi. Vankiloissa pääongelmana nykyisten muutosten tuloksena on, että terveydenhuolto ja sosiaalinen kuntoutus eivät ole saman hallinnon alaisia: Terveystenhoito kuuluu Vankeinhoitolaitokselle, kun taas sosiaaliset kuntoutus- ja hoito-ohjelmat maksetaan vankiloiden budjetista. Tämä saattaa aiheuttaa monitieteisiä ongelmia sekä yhteistyö-ongelmia terveydenhuollon ja sosiaalisen kuntoutuksen henkilökunnan välillä. Uusi laki määrää, että kaikille tuomituille vangeille pitäisi tehdä riskinarviointi ja vapauttamuissuunnitelma, mutta tämä ei kata tutkintavankien tarpeita, jotka eivät ota osaa kuntoutukseen ja voivat olla vankilassa jopa kaksi vuotta. Painotus kuntoutukseen ja huumehoitoon on tärkeää: 46 % vangeista kärsii huumeaineiden haitallisesta käytöstä tai huumeriippuvuudesta (Vankien terveydenhuollon kehittämistä pohtinut työryhmä 2002). Jos vankien annetaan valita, haluavatko he muuttaa huumeidenkäyttöään vai eivät, valintaa auttaa, jos haittoja vähentäviä välineitä, kuten neulanvaihtoa ja opiaattikorvaushoitoa, on käytettävissä ja saatavilla. ■

Kirjoittaja on CRQ:n (The Centre for Research into Quality) johtaja Birminghamissa Iso-Britanniassa.

Vankiluvun sääntelyä ennen ja nyt

Kokemuksia Suomessa 1930-luvulla käytetyistä keinoista

Vankien määrä Suomessa on viime vuosina kasvanut nopeasti. Vankiloiden yliasutus vaikeuttaa vankilahenkilöstön työtä ja myös vangit voivat huonosti. Samanaikaisesti lokakuussa voimaan tullut uusi vankeuslainsäädäntö edellyttää lisätyöpanosta vankien yksilöllisen kuntoutuksen suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi.

Päinvastoin kuin ehkä kuvitellaan, vankiluvun muutokset eivät ole niinkään seurausta rikollisuuden vaihtelusta, vaan pikemminkin oire yhteiskunnan rakenteissa ja ilmapiirissä tapahtuneista muutoksista. Korkean vankiluvun on katsottu olevan ilmaus yhteiskunnan pahoinvoinnista eikä niinkään lisääntyneestä rikollisuudesta. Tätä käsitystä vahvistavat Suomenkin kokemukset vankiluvun alentamisesta pohjoismaiselle tasolle 1970-lu-

vulta 1990-luvulle. Vaikka Suomen vankiluku enemmän kuin puolittui tuona aikana, alenemisella ei ollut mainittavaa vaikutusta rikollisuustilanteeseen. Vankiluvun alentaminen oli tuolloin mahdollista, sillä vakavilta poliittisilta ja taloudellisilta kriiseiltä vältyttiin.

Vankiluvun kohoaminen huippuunsa vuosiksi 1918–1920 ja 1930–1934 ja toisen maailmansodan loppuvaiheissa osoittaa vankiluvun olevan korkealla juuri voimakkaiden yhteiskunnallisten kriisien yhteydessä eikä kriisiajan ilmapiiri yleensä mahdollista kriminaalipoliitiikan lieventämistä. Näin olleen vankiluvun voimakkaasta kohoamisesta pitäisi vähintäänkin huolestua ja ryhtyä etsimään keinoja nousun pysäyttämiseksi. Toimenpiteisiin onkin jo ryhdytty, vaikka Suomen vankiluku ei nousutaan huolimatta vielä ole-

kansainvälisessä vertailussa korkealla, mutta Suomi ei myöskään enää kuulu matalan vankiluvun maihin.

VANKILUVUN NOUSUVAUHTI JA VANKIRAKENNE

Suomen vankiluku on vuodesta 1999 kohonnut kansainvälisestikin katsoen hyvin nopeasti. Kun kokonaisvankiluku oli keskimäärin noin 2750 vuonna 1999, se oli lähes 3900 vuonna 2005. Nousua oli peräti 41,7 % (1145). Kasvua tapahtui kaikissa vankiryhmissä. Suurimman vankiryhmän, vankeusvankien, määrä lisääntyi tuona aikana 850:llä (2150:stä lähes 3000:een) ja jos elinkautisvangit lasketaan mukaan, 900:lla. Tutkintavankien määrä lisääntyi 354:stä 519:ään ja sakkovankien 102:stä 179:ään.

Vankiluku kohosi kansalaissodan seurauksena lyhyt-

aikaisesti hyvin korkealle, mutta laski nopeasti ja oli alimmillaan vuonna 1923 keskimäärin noin 5500. Vankiluku kohosi 1920-luvulla nopeasti siten, että vuoden 1929 lopulla vankiluku oli lähes 8800. Lisäystä vankilukuun oli kuudessa vuodessa tullut lähes 3300 (60 %). Voimakkaimmin, noin 1500:lla, lisääntyi sakkovankien määrä (2600 vuonna 1929). Toinen voimakkaasti kasvanut vankiryhmä oli kuritushuonevangit, joiden määrä samanaikaisesti kohosi 3000:sta 3800:aan ja vuoden 1933 loppuun mennessä 5800:aan, jolloin myös vankiluku saavutti huippunsa, lähes 9200.

Nykyisin vankiloissa on lähes yksinomaan rikoksesta tuomittuja rangaistusvankeja (vankeusvangit), rikoksesta epäiltyjä (tutkintavangit) ja jonkin verran sakon muuntorangaistusta suorittamassa

Yhteistä 2000-luvun alkuvuosille ja 1920-luvun lopulle on, että vankiluku kasvoi nopeasti.

Yhteiskunnallinen tilanne sen sijaan erosi selvästi.

olevia sakkovankeja. Rangaistusvankeja oli maailmansotien välisenä aikana kaksi ryhmää, vankeus- ja kuritushuonevangit, joista jälkimmäinen ryhmä oli vakavimpiin ja häpeällisimpiin rikoksiin syyllistyneitä ja selvästi suurin vankiryhmä, noin puolet kaikista vangeista. Sakkovankeja oli huomattavasti nykyistä enemmän.

Varkaus- ja väkivaltarikoksista tuomitut muodostivat valtaosan rangaistusvangeista 1920-luvulla ja näillä vankiryhmillä on edelleen merkittävä osuus vankeusvangeista. Erona menneisiin aikoihin näiden vankiryhmien lisäksi vankiloissa on nykyisin myös runsaasti liikenne- ja huumerikoksista tuomittuja. Myös sakkovankien rikostausta on täysin muuttunut 1920-lukuun verrattuna.

YHTEISKUNNALLINEN TILANNE JA ILMAPIIRI

Yhteistä 2000-luvun alkuvuosille ja 1920-luvun lopulle on, että vankiluku kasvoi nopeasti. Yhteiskunnallinen tilanne sen sijaan erosi selvästi: 1930-luvun taitteessa oli ankara poliittinen kriisi, jonka juuret olivat vuoden 1918 verisessä sisällissodassa ja joka kärjistyi 1932 äärioikeistolaisen Lapuan liikkeen vallankaappausyritykseen. 1920-luvun lopulla Suomen saavutti myös voimakas, 1930-luvulle ulottunut, taloudellinen lama. Tässäkin suhteessa tilanne on tänään

aivan toinen – joskin 1990-luvun alkupuolella Suomea koetteli myös taloudellinen lama, jonka jälkiselvittelyn aikoihin 1990-luvun puoliväliin ajoittuu myös poliittisen ilmapiirin tiukentuminen ja sen myötä myös kriminaalipolitiikan koventumisen alku.

Nykyistä ilmapiiriä ei kuitenkaan voida voimakkuudessaan verrata poliittisen valtaistelun kärjistämiin mielialoihin 1930-luvun alussa. Ilmapiirin koveneminen näyttää kumpanakin aikakautena olevan yhteydessä vastaaviin kansainvälisiin muutoksiin. Tänä päivänä kiihtyvistä terrorismin vastaisesta taistelusta on tullut pysyväisluonteinen kansainvälinen ilmiö, eikä sen myötä koveneville, koko kriminaalipolitiikan alueelle ulottuville toimille ole näköpiirissä loppua. Kumpanakin aikakautena ilmapiirillä on ollut koventava vaikutus myös oikeudenkäyttöön.

RIKOSLAINSÄÄDÄNTÖ VANKILUVUN NOUSUN SÄÄNTELIJÄNÄ

Vankilukua voi alentaa joko vähentämällä vankilaan tulevien vankien määrää tai lyhentämällä vankien vankilasaoloaika. Näin ollen vankilaan tulevien vankien määrään voidaan vaikuttaa kohdistamalla toimenpiteet eri tavoin rikosoikeudellisen järjestelmän toimintaan, ennen kaikkea rikoslainsäädäntöön ja -

oikeudenkäyttöön.

Vuonna 1923 alkaneen vankiluvun voimakkaan kasvun estämiseksi ei 1920-luvulla ryhdytty mainittaviin toimenpiteisiin. Vuonna 1918 säädetyn ehdollisen rangaistustuomion lisääntyvä käytönsä ei kyennyt estämään vankiluvun vuodesta 1923 alkanutta kasvua. Sen sijaan 1920-luvun alussa ryhdyttiin lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin, jotka kiihdyttivät vankiluvun kasvua lisäämällä ennen kaikkea sakkovankeja. Kun 1920-luvun lopulla iski taloudellinen lama, eivät juopumus- ja kieltolakirikoksiin syyllistyneet enää kyenneet maksamaan sakkojaan ja seurausena oli vankiloiden täytyminen sakkovangeista. Myös kuritushuonevankien määrä alkoi lisääntyä voimakkaasti väkivaltarikosvankien ja myöhemmin varkausrikosvankien kasvun myötä. Näistä perinteisistä rikoksista kuritushuoneeseen tuomitujen määrän kasvuun ei ollut välitöntä lainsäädännöllistä syytä.

1990-luvun puolivälistä alkaen rikoslainsäädäntö on säännönmukaisesti kovennettu. Lainsäädännön ankaroitaminen ulotettiin myös perinteisiin väkivaltarikoksiin, kun törkeän pahoinpitelyn vähimmäisrangaistusta nostettiin vuonna 2001. Rangaistuskäytäntö on myös ankaroitunut etenkin väkivalta- ja huumausainerikostuomioissa. Samansuuntainen vaikutus

näyttää olleen myös Euroopan unionin puitteissa tapahtuneella rikosoikeudellisella yhteistyöllä. Vielä 1990-luvun jälkipuoliskolla vankiluvun nousun esti muun muassa yhdyskuntapalvelun käytön lisääntyminen.

Vankiluvun nousun hillitsemisen ensi sijaisena motiivina 1930-luvun alussa olivat taloudelliset syyt, joskin huolta kannettiin ainakin vankeinhoidon piirissä myös vankeinhoidon tavoitteiden vaarantumisesta. Kriminaalipolitiikka ei ollut kovin johdonmukaista: samanaikaisesti vankilukua vähentävien toimien kanssa kovennettiin rikoslainsäädäntöä. Vastavaanlaista ristiriitaa ilmenee myös nykyisessä tilanteessa.

Lainsäädäntö 1930-luvulla vaikutti ennen kaikkea sakkovankien määrään: kieltolaki kumottiin ja juopumusrangaistussäännöstä ja juopumusrikosten täytäntönpaanoa lievennettiin. Sakkovankien määrää vähensi tehokkaasti myös ns. vesi-leipä rangaistuksen käyttöönotto, joka ankan luonteensa vastapainoksi lyhensi sakkovankien ja myös lyhytaikaisiin vankeusrangaistuksiin tuomitujen laitoksessa oloaika. Lainsäädäntöä perusteltiin tuolloin niiden ankaruudella ja lyhytaikaisten vapausrangaistusten haitallisuudella.

Kuritushuonevankien määrään vaikuttavia lainsäädäntötoimia ei mainittavasti ollut 1930-luvulla. Sakkovanki-

Vankiluvun nousun taustalla on kumpanakin aikakautena kansallisten ja kansainvälisten rakenteellisten muutosten seurauksena kiristyneen ilmapiirin välittämänä tapahtunut rikoslainsäädännön ja oikeuskäytännön koveneminen.

en määrä väheni, mutta vankiluvun nousua kyettiin näillä toimenpiteillä ainoastaan jarruttamaan, sillä kuritus- huonevankien määrä kasvoi samanaikaisesti ennen kaikkea varkausrikollisuuden ja väkivaltarikollisuuden kasvun seurauksena. Vankiluvun määrä kääntyi jyrkkään laskuun vasta 1935 seurauksena poliittisen ja taloudellisen kriisin jälkeen alkaneesta suotuisasta yhteiskunnallisesta kehityksestä ja sen mukana rikollisuuden vähene- misestä.

Myös 2000-luvulla on ryhdytty toimiin vankiluvun nousun pysäyttämiseksi ja kääntämiseksi laskuun. Näitä toimia suunnitellaan paljon huolellisemmin kuin 1930-luvulla. Toimenpiteet kohdistuvat samaan tapaan kuin 1930-luvulla, ennen kaikkea sakkovankien ja lyhytaikaista vapausrangaistusta kärsivien vankien lukumäärän vähentämiseen. Toimenpiteitä ei kuitenkaan perustella lyhytaikaisten vapausrangaistusten haitallisuudella kuten 1930-luvulla vaan pyrkimyksiä tukevat taloudelliset syyt, vankiloiden yliasutus, vankeinhoidon tavoitteiden vaarantuminen ja myös vallalla oleva käsitys siitä, että vankila on yleensä rikoksen uusimisen kannalta huono vaihtoehto. Lisäksi tutkintavankien määrää pyritään vähentämään ja sähköisen valvonnan käyttöönottoa harkitaan. Lyhytaikaisia vapausrangaistuksia

korvaavien vaihtoehtojen seuraamusten kuten soti- mushoidon kehittämissuunnitelmat eivät ole toteutu- neet. Sen sijaan vangin van- keusaikaisia hoitomahdolli- suuksia ollaan lisäämässä. Mahdollisuuksia laajentaa yhdyskuntapalvelun käyttöä lisäämällä siihen päihdeoh- jelmia selvittellen.

Vankiluvun odotetaan vä- henevän jonkin verran pian sen jälkeen, kun laaja vanke- uslakipaketti on tullut voi- maan 1.10.2006. Näillä ja muilla toimenpiteillä vanki- luku pyritään laskemaan 3300:aan. Samanaikaisesti li- sätään jonkin verran myös vankipaikkoja yliasutuksen poistamiseksi.

KEINONA SOSIAALINEN OIKEUDENMUKAISUUS

Vankiloissa oli 1930-luvun taitteessa useita tuhansia vankeja enemmän kuin nykyi- sin. Poliittis-taloudellinen ti- lanne eroaa kuitenkin jyrkäs- ti 2000-luvun alun tilantees- ta. Tästä huolimatta ajankoh- dille on yhteistä vankiluvun nopea kohoaminen, ja sen seurauksena vankiloiden yli- asuttaminen ja toimintojen vaikeutuminen. Vankiluvun nousun taustalla on kumpa- nakin aikakautena kansallis- ten ja kansainvälisten raken- teellisten muutosten seurauk- sena kiristyneen ilmapiirin välittämänä tapahtunut rikos- lainsäädännön ja tästä osin riippumaton oikeuskäytännön koveneminen. Vankien keski-

määräiset laitoksessaoloajat ovat tänäkin päivänä pohjois- maisittain pitkiä, joskin ny- kyisin huomattavasti lyhy- empiä kuin 1920-luvulla.

Vankiluvun vähentämiseen tähtävällä kriminaalipoliti- kalla oli molempina aikakau- sina myös yhdensuuntaisia pyrkimyksiä. Kriminaalipoli- tiikkaa suunnattiin ja sunna- taan sakkovankien ja lyhytai- kaista vapausrangaistusta suorittavien vankien määrän vähentämiseen, ei sen sijaan sellaisen rikosten rangaistus- säännöksiin, joista tuomitaan pitkäaikaisia vapausrangai- stuksia, vaikka näin voitaisiin tehokkaasti vaikuttaa vanki- luun. Yhdenmukaista mo- lemmille aikakausille on myös ristiriitaisuus lainsää- dännöllisissä toimenpiteissä: Samanaikaisesti vankiluvun vähentämistoimien kanssa jatketaan tämän pyrkimyksen vastaisten kovennusten säätä- mistä rikoslainsäädäntöön.

1930-luvun kireän ilma- piirin oloissa eivät toteutet- tuja pitemmälle menevät lainsäädännön lieventämiset kenties olleet mahdollisia. Vankiluvun riittävän alhaise- na pitäminen vaatisi myös tänään vaikutuksiltaan laa- jempia lainsäädännöllisiä ratkaisuja, joilla pyrittäisiin vähentämään pitkäaikaisia vapausrangaistuksia suoritta- vien vankien kuten väkivalta- ja huumerikosvankien mää- rää. Mutta ovatko ne nykyi- sissäkään oloissa mahdolli- sia? 1930-luvulla toteutetut

lainsäädännölliset toimenpi- teet eivät riittäneet yksinään kääntämään vankilukua las- kuun, vaan siihen tarvittiin yhteiskunnan rakenteissa ja ri- kollisuustilanteessa tapahtu- neita huomattavia muutoksia. Myös tämän päivän hyvinvoin- tiyhteiskunnassa tarvitaan en- nen muuta sosiaalista oikeu- denmukaisuutta lisääviä toi- mia muun muassa estämään yhteiskunnan jakautumista toisaalta hyvin toimeentule- viin ja toisaalta yhteiskunnas- ta syrjäytyviin pitkäaikaistyöt- tömiin. ■

Ilari Hannula toimii lainsäädäntö- neuvoksena oikeusministeriössä. Hänen väitöskirjansa vuodelta 2004 Rikosoikeudellinen järjestelmä kriisissä on julkaistu Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A- sarjassa N:o 251.

Keravalla päättäjäsriejaa hillitään päihteettömällä toiminnalla

Suomen ehdokas vuoden 2006 Euroopan rikosentorjuntapalkinnon saajaksi on Keravan koulujen päättäjäsiviikonlopun katutapahtuma. Vuonna 2002 ensimmäisen kerran järjestetystä Katujen yöstä on muodostunut jokavuotinen käytäntö. Sillä on ollut hillitsevä vaikutus nuorten juhlintaan.

Idea Katujen yön tapahtumien järjestämisestä Keravalla koulujen päättäjäsiviikonloppuna 2002 pohjautui suurelta osin vuoden 2001 väkivallantekoihin vastaavana viikonloppuna. Silloin kolme päihtynyttä alle 18-vuotiasta nuorta surmasi kaksi vanhahkoa ihmistä ja pahoinpiteli vakavasti kolmannen. Henkirikoksia leimasivat ryöstäminen ja poikkeuksellinen väkivalta. Lisäksi ryhmä teki useita vähemmän vakavia rikoksia ja mukana ”hengaili” puolen tusinaa muuta nuorta. Väkivallanteot järkyttivät ihmisiä suuresti ja käynnistivät sekä valtakunnallisia että paikallisia toimenpiteitä nuorisokollisuuden ehkäisemiseksi.

Keravan kaupunginjohtaja asetti välittömästi tapahtumien jälkeen nuorison syrjäytymisen ehkäisemistä tutkivan asiantuntijatyöryhmän. Se ehdotti raportissaan monenlaisia toimenpiteitä. Keskeistä oli henkilöresurssien lisääminen nuorten parissa tehtävään työhön, mutta myös

esim. ohjatun toiminnan ja harrastusmahdollisuuksien lisäämistä nuorille sekä aikuisien näkyvyyttä kaduilla pidettiin tärkeänä.

Asiantuntijatyöryhmä ehdotti myös yhteistyötä rikosentorjuntaneuvoston kanssa paikallisen turvallisuusyhteistyön kehittämiseksi. Kaupunki ja neuvosto järjestivätkin toukokuussa 2002 seminaarin, jonka yhdessä työryhmässä pohdittiin koulujen päättäjäsriejan rauhoittamista. Siellä käytiin läpi Tanskan rikosentorjuntaneuvoston tuottama materiaali, kuinka viimeinen koulupäivä tulisi suunnitella turvalliseksi ja häiriöttömäksi.

NUORILLE PÄIHTEETTÖMÄÄ TOIMINTAA

Katutapahtuman 2002 tavoitteena oli varmistaa, ettei koulujen päättäjäsiviikonloppuna pääsisi tapahtumaan mitään vakavaa. Laajempina tavoitteina taustalla olivat yhteisöllisyyden edistäminen sekä lasten ja nuorten tukeminen.

Idea katutapahtumasta syntyi vasta huhtikuussa 2002. Näin ollen tapahtuman suunnittelulle ja valmistelulle ei jäänyt kovin paljon aikaa (päättäjäpäivä oli lauantai 1. 6.). Mahdolliset yhteistyökumppanit ja lasten vanhemmat kutsuttiin mukaan erityisellä haastekirjeellä. Eri tahot saatiin hyvin mukaan nopeasta aikataulusta huolimatta, mihin vaikuttivat varmasti tuoreessa muistissa olleet edellisvuoden tapahtumat.

Katujen yö laajeni alkupe- räisestä suunnitelmasta – vanhempien katupartioinnin tehostamisesta – mittavaksi kaksipäiväiseksi tapahtumaksi. Perjantai-iltana järjestettiin mm. makkaranpaistoa, lentopalloa, katusählyä ja Kesäyönmarssi. Varsinaisena päättäjäpäivänä lauantaina oli ohjelmassa melontaa, jousiammuntaa, makkaragrilli, katukorista ja Aurinkomäen ilmaiskonsertti, jossa esiintyi paikallisia bändejä.

Tapahtuman päävastuu

oli Keravan kaupungin sivistysasiain keskuksella/nuorisotoimistolla. Lisäksi suunnitteluun ja toteutukseen osallistui kaupungin muita hallintokuntia, seurakunta, poliisi, Suomen Punainen Risti, urheiluseuroja, nuorisjärjestöjä, oppilaiden vanhempia sekä paikallisia yrityksiä. Myös kaupungin luottamusmiehet sitoutuivat vahvasti hankkeeseen ja moni osallistui katupartiointiin.

Ohjelma suunniteltiin yhteispalaverissa, joissa järjestelyvastuut jaettiin tarkasti. Kukin taho huolehti oman ohjelmaosuutensa toteuttamisesta itsenäisesti. Myös rikosentorjuntaneuvoston asiantuntemusta käytettiin ohjelman suunnittelussa hyväksi. Katutapahtumasta järjestettiin lehdistötilaisuus ja sitä mainostettiin nuorille ulkojulistein ja internetissä. Järjestyksenpitoon varauduttiin kumpanakin päivänä, erityisesti panostettiin ilmais-konserttiin. Nuorten media-paja kuvasi katutapahtumasta videofilmin, jota esitettiin

VILLE-PEKKA REEN

myöhemmin eri yhteyksissä.

Kaikki tilaisuudet olivat nuorille ilmaisia, myös makara ja virvoitusjuomat. Ruoka- ja juomatarjoilun oli tarkoitus hillitä humaltumista. Katutapahtuman mahdollistivat yhteistyö muiden hallintokuntien kanssa, kansalaisten vapaaehtoistyö ja paikallisten yritysten lahjoittamat ruuat, juomat ja lavarakenteet. Kustannuksia, lähinnä konsertin järjestelyistä ja järjestysmiesten palkkioista, kertyi noin 2900 euroa.

JUHLINTAA ONNISTUITIIN HILLITSEMÄÄN

Katutapahtuman 2002 jälkiarvioinnissa järjestäjät pitivät sitä erittäin onnistuneena: tilaisuuksiin osallistui runsaasti sekä nuoria että aikuisia (arviolta 500), yleisöltä tuli kiitoksia ja pyyntöjä vastaavista tapahtumista, ja edellisvuoden kaltaisilta järkyttäviltä tapahtumilta vältyttiin. Vaikka nuorisoa oli odotetusti liikkeellä saman verran kuin päättäjäiviikonloppuna yleensä, nuoret käyttäytyivät kohtuullisen hyvin. Tilaisuudet olivat päiheteettömiä, mutta nuorten juopottelua ulkona ei pyritty estämään vaan lähinnä valvo-

maan. Esimerkiksi poliisi ei pääsääntöisesti kaatanut alkoholiuomia maahan, vaikka sillä olisi ollut siihen oikeus, koska haluttiin estää nuorten lähteminen muualle rypiskelemään.

Katupartion ja poliisin näkemyksen mukaan päättäjäiviikonloppu 2002 sujui Keravalla edellisvuosia rauhallisemmin. Koska poliisivalvontaa lisättiin, poliisin kirjaamisen rikosten ja häiriöiden sekä muiden tehtävien saattoi odottaa lisääntyvän koulujen päättäjäiviikonloppuna. Näin tapahtuikin poliisiin tietoon tulleissa pahoinpitelyissä ja häiriökäyttäytymisissä. Ne kuitenkin vähentyivät seuraavina vuosina jonkin verran vuodesta 2001 huolimatta edelleen ylläpidetystä poliisivalvonnasta, mikä tukee käsitystä päättäjäiviikonvaihteen pysyvästä rauhoittumisesta. Vielä selvempää tukea sille, että varsinkin nuorten alkoholikäyttö rauhoittui, antavat tiedot alaikäisten (15–17-v.) säilöönotoista juopumuksen vuoksi. Vuonna 2001 otettiin säilöön 35 nuorta, vuonna 2002 viisi vähemmän. Määrä pysyi tätä alhaisempana myös seuraavina vuosina.

Katujen yön järjestetty ohjelma tavoitti yleensä runsaasti nuorisoa, joskaan eräät osuudet (esim. kirjasto perjantaina auki klo 23 asti) eivät toimineet. Seuraavina vuosina tapahtumaa on muutettu niin, että perjantai-iltana järjestetään vain katusählyturnaus ja muuten ohjelma keskittyy varsinaiseen päättäjäpäivään, kesäkuun ensimmäiseen lauantaihin.

Vuoden 2001 päättäjäiviikonloppun tapahtumat lienevät olleen hyvinkin merkittävä keravalaisien turvattomuuden tunteen kannalta. Päättäjäisten rauhoittaminen lienee olennaisesti vaikuttanut siihen, että kaupunkilaisten mielestä katuturvallisuus parantui. Keravalla vuosittain tehdyssä palvelukyselyssä yleistä järjestystä ja turvallisuutta pitää nykyään (2005) hyvänä 85 % kuntalaisista, kun vuonna 2001 luku oli 58 %. Turvallisuudentunne kaupungissa parani jo heti vuonna 2002 (78%). Etelä-Suomen lääninhallituksen vuoden 2003 turvallisuustutkimuksen mukaan Keravalla 40 % vastaajista oli sitä mieltä, että katuturvallisuus oli parantunut kolmen viime vuoden aikana.

Eniten turvallisuutta parantavina seikkoina nähtiin nuorisolle tarkoitetun toiminnan lisääminen, asemien vartiointi ja poliisipartioiden näkyvyys. Myös nuorten keskuudessa tehtävää vapaaehtoispartiointia kannatettiin keskimääräistä enemmän.

Toiminnan vakinaistaminen on sekin osoitus projektin onnistuneisuudesta. Lisäksi katutapahtuma on alusta asti edistänyt yhteisen vastuun ottamista siitä, että nuorille järjestetään ohjelmaa, että nuoret saavat tarvittaessa tukea ja että päättäjäiviikonloppu sujuu ilman suurempia ongelmia ja onnettomuuksia. ■

Lähteinä on käytetty Keravan nuorisosihteerin Ulla Rajalan haastattelua, Keski-Uudenmaan poliisilaitoksen tilastotietoja sekä Satu Koivun pro gradua "Poliisi Keravalle – Kansalaisliikkeen tarina". Turun yliopisto 2006.

Euroopan rikosentorjuntapalkinnon 2006 saaja ratkesi Parhaiden rikosentorjuntakäytäntöjen EU-konferenssissa marraskuun lopussa. Kilpailun ja konferenssin teemana oli alkoholiin ja huumeisiin liittyvän väkivallan, rikosten ja häiriökäyttäytymisen ehkäisy. Aiheesta on enemmän ensi numerossa.

Järvenpäässä pyritään väkivallan vähentämiseen

Järvenpäälaisille väkivalta näkyy lehtien palstoilla ravintolaillan päätteeksi tapahtuvina tappeluina ja humalaisten puukotuksina. Myös poliisin tilastoimissa rikoksissa alkoholi on mukana kahdessa tapauksessa kolmesta. Suuri osa väkivallasta ei kuitenkaan tule viranomaisten tietoon. Järvenpään pilottihankkeen yhtenä tarkoituksena on hakea keinoja väkivallan kattavampaan ehkäisyyn ja puuttua piiloon jäävään rikollisuuteen. Lapset ja nuoret sekä alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen nousevat avainasemaan.

Järvenpää on ollut pilotti-kaupunki rikoksentorjuntaneuvoston valmistelussa kansallisessa väkivallan vähentämisohjelmassa, jota toteutetaan Turvallisuustalkoot-rikoksentorjuntaohjelman rinnalla ja osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa.

Väkivallan vähentämisohjelmassa esitettiin käynnistettäväksi väkivaltaa vähentämään ja ehkäisemään pyrkivä paikallinen pilottihanke alueelle, jolla väkivaltarikollisuutta esiintyy väestön määrään ja rakenteeseen nähden keskimääräistä enemmän. Järvenpään kaupunki lähti mukaan pilottihankkeeseen, koska kaupungin strategiassa painottuu ongelmien ehkäisy.

Paikallisen pilottihankkeen suunnittelu alkoi syksyllä 2005. Pilotti käynnistyi pai-

kallisen väkivaltilanteen kartoituksella, joka nähtiin välttämättömäksi tarjoamaan suunnittelulle pohjaa. Perusteellista alkukartoitusta voidaan käyttää myöhemmin myös toteutettavien toimenpiteiden vaikutusarvioinneissa, jotka kuuluvat olennaisena osana hankkeeseen.

PAIKALLISET TARPEET OHJAAVAT TOTEUTUSTA

Järvenpään väkivaltilanteen alkukartoitusvaiheessa haasteltiin paikallisia toimijoita, kartoitettiin päällekkäisten tai toisiaan sivuavien hankkeiden yhteisiä tavoitteita, luotiin verkostoja ja mm. analysoitiin poliisin tietoon vuonna 2005 tulleet rikosilmoitukset. Tärkeäksi nähtiin olla tietoisia kaikista projekteista, joilla kaupungissa pyritään saman-

suuntaisiin tavoitteisiin, oli se sitten väkivallan vähentämistä suoraan, hieman yleisemmällä tasolla riskiryhmiin vaikuttamista tai syrjäytymisen ehkäisemistä. Ajatuksena oli välttää päällekkäisen työn tekemistä ja lisätä eri hankkeiden yhteistyötä.

Hankkeen ohjausryhmä koottiin vuoden 2006 alussa ja se nosti työn lähtökohdaksi nimenomaan paikalliset tarpeet. Koska kaupungin strategiassa painottuu ongelmien ehkäisy, hankkeen ohjausryhmä halusi painottaa väkivallan ehkäisyä. Ohjausryhmässä toiseksi painopistealueeksi haluttiin nostaa lapset ja nuoret – mikä tapahtui jo ennen kuin sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä marraskuussa 2006 päätti, että eri hallinnonalojen yhteinen painopis-

Järvenpään kaupunki lähti mukaan Väkivallan vähentämishojelman pilottihankkeeseen, koska kaupungin strategiassa painottuu ongelmien ehkäisy.

te vuonna 2007 on lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen.

VÄKIVALLAN UHRIN TUNNISTAMINEN JA PUHEEKSIOTTO

Hankkeeseen liittyen Järvenpään terveyskeskuksessa on alettu kirjata aikaisempaa tarkemmin väkivaltaa ja siitä aiheutuneita vammoja. Tarkoituksena on lisätä oikeusturvaa ja jatkossa rakentaa ja selkeyttää toimintamallia, joka määrittää viranomaisten väliset vastuut uhrin jatko-ohjauksesta. Näin parannetaan viranomaisten yhteistyötä väkivallan tunnistamiseksi ja sen uhrin, tekijöiden ja näkijöiden auttamiseksi. Menettely antaa mahdollisuuksia arvioida myös vammoja aiheuttavan väkivallan laajuutta. Pahoinpitely- ja kehonkarttalomakkeen käyttöön ottamista valmisteleva koulutus järjestettiin Järvenpäässä kesällä.

NUORTEN PÄIHTEDEN KÄYTTÖ JA KOKEMUKSET TURVALLISESTA ARJESTA

Koululaisille toukokuussa 2006 suunnatussa Turvallinen arki -kyselyssä kerättiin tietoja nuorten arjesta, päihteiden käytöstä, koulukiusaamisesta, väkivaltakokemuksista sekä muista asioista, jotka nuoria mahdollisesti huolestuttivat.

Kyselyn tuloksia voidaan odottaa vuoden lopussa. Alustavien tulosten perusteella suunnitellaan parhaillaan, millaisia toimenpiteitä nuorille esimerkiksi kouluissa suunnattaisiin. Koska suoma-

lainen väkivalta on pitkälle alkoholiehtoista, hanke pyrkii vähentämään ja siirtämään nuorten alkoholikäyttöä myöhemmäksi.

Ensi vuonna Järvenpäässä on tarkoitus alkaa toteuttaa toimia, joiden tavoitteena on nuorten päihdekokeilujen aloitustien nostaminen sekä päihteiden käytön ja tätä kautta päihteiden käyttöön liittyvän väkivalta- ja häiriökäyttäytymisen vähentäminen. Nämä oli nostettu tavoitteeksi myös Väkivallan vähentämisen ohjelmassa. Hankkeen tavoitteena on luoda toimintamalleja ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen tueksi ja ottaa kodit ja koulut mukaan vaikuttamaan nuorten päihde- ja riskikäyttäytymiseen.

JÄRVENPÄÄN JUHLIMISKULTTUURI JA VÄKIVALTA

Koska suuri osa Järvenpään väkivaltarikollisuudesta keskittyy yöaikaan ravintoloihin ja kaduille, kolmas toteutettava toimenpidekokonaisuus tähtää alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseen anniskelupaikoissa ja yleisillä paikoilla.

Järvenpää on ”risteysasema” siinä mielessä, että paikakunnalle saapuu viikonloppuisin runsaasti ulkopuolisia juhlijointa. Tämä näkyy selkeästi myös rikosilmoituksissa – monet väkivallan tekijöistä ovat vieraspaikkakuntalaisia. Väkivallanteot ovat keskittyneet Järvenpään keskustan alueelle. Pahoinpitelyt ta-

pahtuvat usein aamuyön tunteina ravintoloiden sulkemisaikojen vaiheilla, jolloin sekä tekijät että uhrit ovat ehtineet hankkia itselleen tukevan humalatilaa. Keskustan alueen pahoinpitelyitä leimaa humalan lisäksi niiden summittaisuus. Tappelut alkavat pitäjän etuilusta, tanssilatilla tönimisestä tai mustasukkaisuudesta ja jatkuvat usein ravintoloiden ulkopuolella häiriköiden saatua poistumismääräyksen ravintolasta. Rikosilmoitustietojen analyysin perusteella kävi ilmi, että puuttumiseen keskustan ravintoloissa ja niiden ulkopuolella tapahtuvaan väkivaltaan olisi tarvetta etenkin talvikuukausina.

Vuonna 2004 Järvenpäässä käynnistettiinkin noin vuoden kestänyt hanke, jolla pyrittiin vähentämään yleisillä paikoilla ja ravintoloissa ja ravintoloiden sulkemisaikana tapahtuvaa väkivaltaa. Hanketta arvioinut Hyttinen (2006) toteasi, että ilman ravintolahankkeen toteutusta, eli poliisin ja ravintoloiden yhteistyötä, vuonna 2004 Järvenpäässä alkanut jyrkkä nousu pahoinpitelyissä olisi voinut jatkuakin, kun trendi sen sijaan kääntyi laskuun. Poliisi on jatkanut tapaamisia ravintoloitsijoiden kanssa vuoden 2004 hankkeen jälkeen, vaikkakin harvemmin.

Nyt suunniteltavissa toiminna tavoitteena on jatkaa anniskelupaikkojen ja poliisin yhteistyötä edelleen sekä houkutella lisäksi alkoholin vähittäismyyntipisteet ja kau-

pungin tekninen toimi mukaan suunnittelemaan, miten keskustan aluetta voitaisiin rauhoittaa ja lisätä asukkaiden turvallisuudentunnetta yleisillä paikoilla. Talvikuukausien ravintolaväkivallan lisäksi tarkoituksena on kiinnittää huomiota puistoalueilla tapahtuvaan juomiseen ja väkivaltaan kesäkuukausina sekä miettiä keinoja, miten alkoholin myyminen ja välittäminen nuorille saataisiin loppumaan.

Ensi vuoden aikana ajankohtaistuu väkivallan vähentämistoimien toteuttaminen paikallistasolla. Järvenpään pilottihankkeeseen liittyy myös arviointi ja sen avulla etsitään hyviä käytäntöjä, joita muuallakin voitaisiin myöhemmin toteuttaa. Järvenpään tilanteen alkukartoituksesta kertyvien tietojen vielä karttuessa ja paikallisesta tarpeesta käsin voidaan kaupungissa ensi vuonna käynnistää muunkinlaisia väkivallan vähentämisen ohjelmaan liittyviä toimenpiteitä. ■

Kirjoittajat koordinoivat Järvenpään hankkeen käytännön toteutusta. Saija Järvinen on suunnittelija oikeusministeriössä/rikosentorjuntaneuvostossa ja Hannakaisa Ryyänen on päätoiminen projektityöntekijä.

Rikorisriskien testauksesta käynnissä EU-pilottihanke

Tuotteita on tapana testata eli koestaa kestävyiden ja toimivuuden varmistamiseksi ennen varsinaisen tuotannon käynnistämistä. Tämä ajattelutapa on hiljalleen leviämässä myös muille yhteiskunnan sektoreille. Testauksesta on kyse esimerkiksi ympäristövaikutusten arvioinnissa. Yhtä lailla tulisi voida koestaa rikorisriskien varalta niin lainsäädäntöä jo valmisteluvaiheessa kuin myös tässä mielessä riskialttiita teollisuustuotteita ja palvelutuotteita.

Euroopan Unionin komissio myönsi muutama vuosi sitten rahoituksen parivuotiselle rikorisriskien selvityshankkeelle. Hankkeen tavoitteena lainsäädännön kannalta on kehittää rikorisriskien arviointimenetelmä, jolla pyritään pitämään EU-lainsäädännöstä poissa säädökset, jotka tarjoavat talous-/finanssi-/järjestäytyneelle rikollisuudelle liikkuematilaa, sekä tuottaa yksilöity toimintasuunnitelma, jota voidaan hyödyntää koko EU:n alueella.

Tavarantuotannon kannalta tavoitteena on kehittää rikorisriskien arviointimenetelmä, jonka avulla elektroniikka-alan tuotteet voitaisiin jo tuotekehittelyvaiheessa saada sellaisiksi, että niiden rakenteelliset ominaisuudet tekevät varastamisen vähemmän hou-

kuttelevaksi, sekä tuottaa yritysmailmalle toimintasuunnitelma.

Hanketta on ollut toteuttamassa kymmenen alan instituutiota EU:n jäsenmaista. Sen koordinoijana on toiminut italialaisen Università Cattolica di Milanon kriminologian laitos. Suomesta ryhmään on kuulunut YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti HEUNI.

Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa kartoitettiin aikaisempaa tutkimustyötä ja lähdeaineistoja. Tämän jälkeen selvitys eriytyi kahtia, yhtäältä kehittämään mallia säädösvalmistelun aineistojen testaamiseksi ja toisaalta rakentamaan hahmotelmaa tuotesuunnitteluun liittyvien rikorisriskien konkretisoimiseksi.

SÄÄDÖSLUONNOSTEN TESTAUS

Mallin perustaksi analysoitiin nykykäytäntöä EU:n jäsenmaissa. Huomiota kiinnitettiin siihen, miten lainsäädännössä on osattu ottaa huomioon salakuljetus, julkissektoriin kohdistuvat petokset, rahanpesu ja lahjonta. Lisäksi tarkasteltiin, miten eräiden avainsektoreiden kuten tilintarkastustoimen, turvapalveluyritysten, vakuutussektorin ja ns. ”veroparatiiseissa” toimivien rahalaitosten luvanvaraisuus ja valvonta on järjestetty. Tehtiin myös vertailuja järjestäytyneen rikollisuuden mahdollisuuksista hyödyntää aukkoja sektorihallinnon (esim. jätteidenkäsittely, lääketeollisuus, vesikuljetukset, julkishankinnat) valvontajärjestelmissä.

Teoreettisen kehittelyn ja

käytäntöjen analysoinnin perusteella suositellaan toimintamallia, jossa niin EU:n sisäistä lainsäädäntöä kuin kansallisia säännöstöjäkin valmisteltaessa lähtökohdaksi otetaan nelivaiheinen prosessi:

1. *Alustava seulonta.* Säädösluonnosta arvioidaan vertaamalla sitä seuraaviin seikkoihin:

- tuoko uusi säännöstö muuskaan käyttörajoituksia, lisärasitteita tai -velvoitteita
- tarjoaako se helpotuksia veroista tai muista maksuista ja velvoitteista
- tuleeeko sen myötä jaettava avustuksia, tukia, korvauksia tai muita hyvitysjärjestelyjä
- lisääntyvätkö laillisesti tuotettuihin hyödykkeisiin kohdistuvat verot tai lisääntyvätkö laillisesti tuotettujen

Rikosriskien arvioinnin mallia pitäisi kokeilla eri yhteyksissä. On myös ajateltavissa, että menetelmä laajennetaan koskemaan muitakin rikostyyppejä kuin tässä hankkeessa tarkasteltuja.

hyödykkeiden kustannukset muulla tavoin

– kieltäkö tai rajoittaako uusi säännöstö tuotteiden ja palvelujen kysyntää, tai puuttuuko se jollakin muulla tavoin tuotteiden ja palvelujen saatavuuteen

– onko se omiaan lisäämään tai vähentämään lainvalvonnan kapasiteettia, lisäämään tai vähentämään valvonnan määrärahoja, tai jollakin muulla tavoin vaikuttamaan valvonnan tehokkuuteen

– antaako se hallinnolle sääntelyvaltaa.

Jos luonnostekstiä analysoitaessa vastataan myönteisesti yhteen tai useampaan näistä kysymyksistä, siirrytään seuraavaan vaiheeseen. Ellei näin tapahdu, analysointi lopetetaan. Seulojina toimivat lainvalmisteluun osallistuvat tahot.

2. Alustava rikosriskien arviointi. Tarkoituksena on laadullisesti tunnistaa mahdolliset riskit ja rikostyypit, joihin ne saattavat nivoutua. Lähtökohdista ovat seuraavat seikat:

– luonnoksen muodolliset piirteet (lainsäädännön pirstaloituminen, kielen tulkinanvaraisuus, normin sovellettavuus jäsenmaissa)

– miten haavoittuva säädeltävä sektori tai toiminto on rikosriskien kannalta (laillisten toimijoiden intressi tehdä rikoksia, rikollisten soluttautuminen alueelle, priorisoidaanko rikosentorjuntaa alueella)

– onko kyse alhaisesta, keski-

määräisestä vai korkeasta rikosriskistä.

Mikäli rikosriskin katsotaan olevan keskimääräisen tai korkean, siirrytään seuraavaan vaiheeseen. Jollei näin tapahdu, analysointi lopetetaan. Seulojina toimivat lainvalmisteluun osallistuvat tahot.

3. Laajennettu rikosriskien arviointi. Tarkoituksena on arvioida kakkosvaiheessa todennetun riskin suuruus. Se tapahtuu määrittämällä lainsäädännöllinen rikosriski-indeksi. Indeksiksi muodostuu kahdesta osasta: uhkasta tai todennäköisyydestä, että tapahtuu tästä lainsäädöksestä johtuva rikos, ja vahingon eli tämän rikoksen yhteiskunnalle (mukaan lukien sen jäsenet) aiheuttamasta vahingosta tai haitasta. Tämän vaiheen toteutuksesta vastaa ryhmä, joka koostuu ongelma-alueen keskeisistä asiantuntijoista.

4. Päätelmät ja suositukset. Kakkos- ja kolmosportaan päätelmät kootaan ja sitä kautta päädytään suositukseen siitä, miten suhtautua rikosriskiin ja millaisiksi muokata tätä vastaavat lainsäädökset. Suositukset tuottaa lainvalmistelijoille edellisen vaiheen asiantuntijaryhmä. Tämä ehdottaa tekstimuutoksia, joiden avulla vähennetään rikosriskiä (joko supistamalla rikosentekomahdollisuuksia tai esittäen keinoja, joilla riskiä voidaan pienentää).

ELEKTRONIikka-ALAN TUOTTEIDEN TESTAUS

Tätä lähestymistapaa käytettiin myös hahmoteltaessa mallia tuotteiden testaamiseksi rikoksen varalta. Tarkastelukulmaa kavennettiin kuitenkin pelkästään elektroniikka-alan tuotteiden varkausriskiin. Kehiteltäessä arviointimenetelmää tällä ongelma-alueella otettiin lähtökohdaksi ”Secured Goods by Design”-malli, jonka **Clarke** ja **Newman** lanseerasivat vuonna 2002. Se rakentuu kahdelle kvantitatiiviselle tarkistuslistalle. Ensimmäisen listan avulla arvioidaan tuotteen haavoittuvuus varkaudelle riippuen sen kätkeväyydestä, siirrettävyydestä, saatavuudesta, arvosta, nautittavuudesta ja käytettävyydestä. Toisen listan avulla arvioidaan tuotteen turvallisuuspiirteet, kuten sisältäkö se tekniikkaa, jonka avulla varastettu tuote voidaan saattaa toimintakyvyttömäksi tai jäljittää.

Näin vertailluista 15 elektroniikka-alan tuotteista haavoittuvimpina pidettiin matkapuhelimina, kun taas vähiten haavoittuviksi arvioitiin kämmentietokoneet. Turvallisuuspiirteiltään parhaimpana tuotteena puolestaan pidettiin kannettavaa tietokonetta ja turvattomimpana kämmentietokonetta. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että turvallisuuspiirteiden arviointia ei tulisi perustaa yksinkertaiseen pisteytykseen. Se tekee helposti tuoteturvallisuuden arvioinnista

kaavamaista; otetaan lähtökohdaksi jokin standardi pikemminkin kuin asetetaan tavoitteeksi kekseliäs turvallisuuden maksimointi.

Rikosriskien arvioinnin mallia pitäisi kokeilla eri yhteyksissä. On myös ajateltavissa, että menetelmä laajennetaan koskemaan muitakin rikostyyppejä kuin tässä hankkeessa tarkasteltuja. Eräät lainsäädännön testauksen osat alueet vaativat jatkotutkimusta. Esimerkiksi indikaattorit kaipaavat virittämistä ja avartamista. Tuotteiden haavoittuvuuden arviointiin liittyen on selviö, että varkausriskien testausmenetelmien kehittäminen on turhaa, jolleivät valmistajat sovelta ideaa ja kuluttajat hyväksy sitä. ■

Englanninkielistä tietoa teemasta löytyy Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimivan Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin HEUNI:n kotisivulta, www.heuni.fi ja lyhenteellä MARC tunnetun hankkeen omalta kotisivulta, marc.unicatt.it.

Kirjoittaja on HEUNI:n entinen erikoistutkija, joka on osallistunut kyseiseen hankkeeseen.

Kriminalisoidaan pahuus?

Viime aikojen julkisessa keskustelussa on pohdittu erilaisten haitallisten asioiden kriminalisointia, mutta itse peruskysymyksestä – milloin kriminalisointi on järkevää ja kannattavaa – on puhuttu varsin vähän.

Helpoin ja yksinkertainen tapa vaikuttaa rikollisuuteen on muuttaa rikoslakia. Sehän viime kädessä määrää kriminalisointien kautta, miten laajaa rikollisuus on. Tätä keinoa on myös käytetty. Yhtenä merkittävimpänä esimerkkinä Suomesta on julkisella paikalla tapahtuneen juopumuksen dekriminalisointi vuodenvaihteessa 1968–69. Yhdessä yössä kymmeniätuhansia rikoksia poistui tilastoista, ja vankimäärät alkoivat pienentyä. Parhaimmillaan sakkovankeja saattoi vankilassa olla yli 1000 eli 3–4 suurehkon vankilan verran.

Prostituution kriminalisointiin liittyvä problematiikka on kuvaava esimerkki, siitä miten monimutkaiseen ongelmaan ei ole yksinkertaisia ratkaisuja. Perinteinen, vanhempi suhtautuminen prostituutioon kriminalisoi yleensä myymisen ja parituksen. Vuoden 1734 rikoslaissa (luku 57) asia ilmaistiin näin:

1.§. Jos jocu sencaldaisia huoneita ja cocouxia pitää, josa riettautta ja irstaisuutta harjoitetan; seisocon sencaldaisen haureuden edesauttamisen tähden colme päivää caakin edesä, ja colmandena päivänä suomittacon

teloittajalda, ja pidettäkön sitten yhteisessä työsä colme ajastaicaa. Jos jocu löytän sijnä toinen kerta; suomittacon samalla muoto caakisa, ja tehkön työtä caiken elinaicans.

2.§. Ne portot cuin sencaldaisisa huoneisa andawat itzens haureuteen pidettä, pitää kirjusti kijnni otettaman ja wangiuteen pandaman, ja sitten heidän ricoxens jälkeen tuomittaman sackoon eli yhteiseen työhön. Jos he kertowat ricoxens; rangaistacon witoilla asianhaarain jälkeen.

Laki oli muutenkin ankara seksuaalirikosten suhteen. ”Kahdenpuolisesta huoruudesta” (molemmat naimisissa) tuomittiin kumpikin osapuoli kuolemaan.

Mutta se, että seksin myyminen oli kriminalisoitu, ei suinkaan merkinnyt toiminnan loppumista. On arvioitu (Häkkinen 1995), että Helsingin asukkaista noin joka sadas oli 1800-luvun loppupuolella prostituoitu. Pahimpina itäprostituution päivinä tuskin päästiin lähellekään tätä. Toiminta oli usein käytännössä sallittua ja kaupunki järjesti myös terveyspalvelut prostituoituille. Ja silloin kun itse seksipalvelujen myyminen ei ole suoraan rikoslaissa kielletty, on ilmiötä

yritetty hallinnoida vaikkapa irtolaislain antamien valtuuksien kautta.

Mikäli olen oikein ymmärtänyt, Suomessa prostituutio on nyt kriminalisoitu ainakin kolmella eri tavalla. Rikoksia ovat rikoslain perusteella ihmiskauppaan ja paritukseen liittyvä ostaminen, paritus ja järjestyslain perusteella yleisellä paikalla tapahtuva seksipalvelujen tarjoaminen ja ostaminen. Lisäksi on vielä nuoriin liittyvät lisäkriminalisoinnit. Mutta itse myyminen tai ostaminen ei ilman edellä mainittuja lisämääreitä ole rikos. Lainsäätäjä on ikään kuin lähtenyt ajatukselta, että sallittua on seksipalvelujen tarjoaminen ja ostaminen vain silloin, kun se tapahtuu aikuisten välillä täysin yksin ja täysin yksityisessä paikassa.

Mutta parituksen suhteellisen laaja tunnusmerkistö tekee asian myös vaikeaksi. Paritusta on ainakin huoneen järjestäminen, majoittaminen, yhteystietojen välittäminen, markkinointi, hyväksikäyttö, viettely ja painostus. Muutama vuosi sitten radiohaastattelussa helsinkiläinen prostituoitu, joka toimi kaikin tavoin lain oikealla puolella (oma yritys, maksoi veroja jne.), pohti sitä, ovatko kaikki henkilöt, jotka edesauttavat hä-

Tuskin koskaan törmää kriminologiseen artikkeliin tai tekstiin, jossa pidettäisiin positiivisena mahdollisimman laajaa kriminalisointia.

nen toimintaansa, syyllystyneet paritukseen. Muun muassa yrityksen kirjanpitäjä oli tästä huolissaan.

Keskustelussa ei ole tarpeeksi painotettu sitä, että kriminalisointi on aina kaksipuolinen asia. Se voi saada aikaan haluttuja vaikutuksia ja epätoivotun käyttäytymisen vähenemistä tai ainakin antaa tärkeän signaalin ja pitkällä tähtäimellä muuttaa asenteita ja arvostuksia. Mutta samalla kriminalisointi tuottaa aina myös sivu- ja haittavaikutuksia. Kriminologien keskuudessa onkin näkemämyksiä, joissa pyritään rajaamaan kriminalisoinnit vain sellaisiin tekoihin, jotka selkeästi vahingoittavat muita ihmisiä. Itsensä vahingoittamista ei tulisi kriminalisoida. Amerikkalaiset **Norval Morris** ja **Gordon Hawkins** väittivät jo vuonna 1969, että nyky-yhteiskunnissa voidaan nähdä selvää "ylikriminalisointia". Monia tekoja on turhaan määrätty rikoslaisa rangaistavaksi. Tällä ylikriminalisoinnilla on heidän mukaansa rikollisuutta voimakkaasti lisäävä vaikutus muutenkin kuin vain itse näiden kriminalisoitujen tekojen osalta.

Morrisin ja Hawkinsin mukaan silloin, kun on kyseessä tiettyjen tavaroiden tai palvelujen tarjonta (huumeet, uhkapelit, seksi yms.), rikoslaki toimii eräänlaisena "rikostariffina", joka tekee näiden tuotteiden tarjoamisen hyvin kannattavaksi, koska se nostaa hinnat korkealle. Samalla se ehkäisee kilpailua, jota ilmeni, jos toiminta olisi laillista. Tämä johtaa laajamittaisiin, järjestäytyneisiin rikollisryhmiin, jotka laajentavat toimintaansa myös muille aloille kuten lailliset yrityksetkin, mikä taas johtaa lisääntyneeseen rikollisuuteen. Kriminalisoidun tuotteen korkeat hinnat johtavat siihen, että niiden käyttäjien on pakko turvautua rikollisiin keinoihin rahoittaakseen

haluamansa tuotteen saannin. Samoin tietyn käyttäytymismuodon kriminalisointi ajaa sitä harrastavat ihmiset sellaiseen ympäristöön ja seuraan, joka saattaa olla muussakin mielessä rikollinen. Alkoholiiin liittyvät kieltolait epäonnistuivat kaikkialla länsimaissa ja tuottivat suuria sivuvaikutuksia, jotka voivat vaikuttaa yhteiskuntien ja rikosoikeusjärjestelmien toimintaan vielä tänäkin päivänä.

He korostavat myös näiden ylikriminalisointien vaikutusta poliisin työhön. Kun poliisi joutuu käyttämään aikaansa uhrittomien rikosten tutkimiseen ja niitä tekevien kontrolloimiseen, ei resurssja enää riitä vakaviin, uhrillisiin väkivalta- ja omaisuusrikoksiin. Poliisin on myös vaikea toimia tällaisissa rikoksissa, joissa ei ole varsinaista asianomistajaa. Lahjonta ja poliittinen korruptio onkin juuri näiden rikoslajien (alkoholi- ja huumeikieltolait) yhteydessä voimakasta. On sanottu, että Yhdysvalloissa poliisin ja oikeusviranomaisten lahjottavuuden traditio syntyi juuri kieltolain aikana. Voitot olivat niin suuria, että kuka tahansa voitiin lahjoa ("paitsi Eliot Ness"). Päihteiisiin, seksiin ja uhkapeliin liittyvissä rikoslajeissa poliisi turvautuu kokemuksen mukaan usein myös laittomiin tai "harmaalla alueella" oleviin toimintamenetelmiin.

Tämän perusteella Morris ja Hawkins esittivät, että on suuri joukko käyttäytymismuotoja, jotka huoletta voitaisiin dekriminolisoida. Näin vähennettäisiin hyvin paljon myös muuta rikollisuutta, jota tämä ylikriminalisointi saa aikaan. Monilla elämänalueilla toimimmekin siten, että etsimme ratkaisuja muualta kuin rikoslain asettamasta uhasta. Alkoholiiin aiheuttamat haitat ovat suuria, yksilölliset kärsimykset mittaamattomia ja taloudelliset rasitteet suuria. Silti krimi-

alisoinnin alueet ovat tänään suhteellisen suppeita. Kiellot liittyvät ensisijassa liikenteeseen, alaikäisiin ja erityisesti paloviinan valmistamiseen ja myyntiin. Alkoholipolitiikka onkin yhä enemmän kaupapolitiikkaa, jolloin kukaan utopistikaan ei haaveile käytön kriminalisoinnista.

Globalisaation myötä näyttäisi myös rikosoikeuden alue yhä enemmän yhtenäistyvän. Tällöin tulee tietenkin hyvin vaikeaksi jonkin valtion ryhtyä dekriminalisomaan asioita, jotka kaikkialla ympärillä on kriminalisoitu tai päinvastoin. Hollantihan on saanut kuulla kunniansa omaehtoisesta kriminalisointipolitiikastaan huumeiden suhteen.

Kriminologian perusajatuksiin kuuluu idea siitä, että rikollisuus on toisaalta "liikkuva kohde" (moving target) jatkuvasti muuttuvien kriminalisointien ja dekriminisolintien vuoksi ja toisaalta siinä on "pysyvä ydin" (stationary core) eli on asioita, jotka luontaisesti tuomitsemme ja ne säilyvät rikoslaisa aikakaudesta toiseen. Eri maiden rikoslaeista löytyy monenlaisia, joskus kummallisiksiakin variaatioita kriminalisointien suhteen. Aak-kostetusta Suomen rikosnimikkeistöluettelosta (1999) laskin kaikkiaan 880 tekoa, ensimmäisenä "aavalla merellä tapahtuvan yleisradiotoiminnan rankaisemisesta annetun lain säännösten rikominen" ja viimeisenä "öljyä kuljetettavan aluksen vakuutustodistuksen mukana- napitovelvollisuuden laiminlyönti". Nimi- keitä, jotka sisältävät etuliitteen "tör- keä" oli 71. Tuskin koskaan kuitenkaan törmää kriminologiseen artikkeliin tai tekstiin, jossa pidettäisiin positiivisena mahdollisimman laajaa kriminalisointia. Jo **Garofalo** esitti, että rikosoikeuden ja kriminologian tulisi keskittyä pysyvään ytimeen. Lähtökohta voisi silloin olla se, että pidetään kriminalisoitujen tekojen määrä mahdollisimman pienenä. Rikoslaki ei liene paras tai ainoa ratkaisu kaikkiin maailman ongelmiin. ■

Järjestäytyneen rikollisuuden tilannelähtöinen torjunta

Rikosten tilannetorjunnan tärkeä teoreetikko **Marcus Felson** (Rutgersin yliopisto, New Jersey) vieraili Suomessa lokakuussa. Hän piti YK:n yhteydessä toimivan Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin HEUNI:n 25-vuotisjuhluvouden juhlaluennon, joka oli samalla 7. **Inkeri Anttila** -luento. Luento käsitteli järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa.

Felson palautti mieleen, että elokuvien ja televisioviihteen kuva järjestäytyneestä rikollisuudesta on perin harhaanjohtava: valtaosa siitä on pienimuotoista sekä mittakaavaltaan että järjestäytymis- ja koordinaatioasteeltaan. Silloinkin kun sen lonkerot – tapahtumasarjat – ulottuvat kauas, se ei yleensä ole huolellisesti ja keskitetysti koordinoitua. Tarvitaan uusi näkemys ”Kummisetä-mallin” tilalle. Felson esittää, että tämän uuden mallin on mentävä yksittäisten toimijoiden, rikollisryhmien ja rikosten ”ohi”. Sen sijaan on tarkasteltava paikallistason tapahtumasarjoja, yhteistoiminnan muotoja ja joustavasti muuttuvia rikoksentekekökuvioita.

Ongelmaa on aiemmin koetettu ratkaista omaksumalla näkemys järjestäytyneestä rikollisuudesta verkostomaisena toimintana. Tässä tulkinassa rikolliset tuntevat toisensa ja vaihtavat laittomia palveluksia, tavaroita ja palveluja jonkinlaisissa ihmisten muodostamissa ketjuissa. Idea on hyödyllinen mutta ei riittävä.

TAPAHTUMAYMPÄRISTÖJEN TUTKIMINEN KESKEISTÄ

Maantieteelliset tapahtumaympäristöt ovat tärkeitä järjestäytyneen rikollisuuden ymmärtämiseksi. Otollisten tapahtumaympäristöjen poistaminen tai rajoittaminen vaikuttaa voimakkaasti rikollisuuteen sekä siinä ympäristössä että sen lievealueilla.

Rikoksentekeköiden kohtaamisympä-

ristöt ovat paikkoja, jotka luovat näyttämön rikoksille kokoamalla yhteen rikostovereita ja panemalla laittoman tapahtumasarjan käyntiin. Laittomat vuorovaihtustapahtumat voivat sijoittua tähän ympäristöön välittömästi tai myöhemmin, tai ne voivat ilmetä jossakin muualla. Joka tapauksessa tapahtumaympäristöt ovat tärkeitä, kun halutaan ymmärtää rikollista yhteistoimintaa sekä sitä miten siihen voidaan puuttua.

Rikoksentekeköiden tapahtumaympäristöt vaihtelevat iän mukaan. Nuoret esimerkiksi tapaavat usein epämuodollisissa mutta pysyvissä ja vakaisissa ympäristöissä kuten kadunkulmissa, koulun käytävällä tai muissa oleskelupaikoissa kuten baareissa, pikaruokapaikoissa, videopelihalleissa, puistoissa, kadunkulmissa. Myös varttuneet rikolliset voivat tavata baareissa, kadunkulmissa, puistoissa tai huumeluolissa.

Jotkin rikoksentekeköiden kohtaamisympäristöt käsittävät täydellisiä rikollisia tapahtumasarjoja. Kohtaamisympäristöt voivat kuitenkin myös luoda pohjan seuraaville rikollisille teoille jossakin toisessa ympäristössä. On erotettava toisistaan sovitut tapaamiset ja sellaiset joita ei ole järjestetty ennakolta. Tapaamisia voidaan sopia vaikkapa McDonald’siin tai muihin julkisiin paikkoihin nopeaa tietojen tai laittoman tavaran vaihtoa varten. Monet epäviralliset tapahtumaympäristöt toimivat rikoksentekeköiden tavallisen sosiaalisen elämän näyttämöinä, joilla he voivat – muun toiminnan ohella – kehittää rikoksia. Sitä paitsi vakiintuneilla ammattirikollisilla voi olla toimistoja, klubeja tai kantaravintoloita, joita he voivat hallita jopa niin, että niihin ei sivullisilla ole asiaa.

Vaikka joissakin rikoksentekeköiden kohtaamisympäristöissä on kaiken aikaa samat osanottajat, ei tule olettaa, että

asia olisi yleisesti näin. Joissakin ”kovibaareissa” ja muilla julkisilla näyttämöillä on vaihteleva osanottajajoukko, joihin kuuluu tuntemattomia, pinnallisia tuttuja ja ystäviä. Tällaiset ympäristöt tekevät mahdolliseksi sen, että rikollinen yhteistoiminta jatkuu, vaikka henkilöt vaihtuvat. Näin rikoksentekeköiden kohtaamisympäristöt auttavat ymmärtämään rikollisen yhteistoiminnan rakennetta silloinkin, kun osallistujakunta on epävakaata.

KÄYTÄNNÖN ESIMERKKI HUUMEMARKKINOILTA

Felson havainnollistaa näkemystään huumausainekauppiaan ja huumeiden ostajan esimerkin avulla. Huumausainekauppiaalla on arvokasta tavaraa myynnissä. Hänellä voi myös olla jonkin verran käteistä rahaa aikaisemmista kaupoista. Hän haluaa myydä lisää. Mutta mahdollinen ostaja voikin olla poliisi tai poliisin vasikka, tai joku joka ottaa hänen huumeensa ja rahansa väkivalloin. Hänen on suojeltava itseään, kun hän etsii asiakkaita ja tekee kauppiaa.

Huumeiden ostajan ongelma on vastaavasti se, että hänellä on käteistä rahaa ja ehkä muutakin arvokasta. Mahdollinen myyjä voikin ilmetä poliisiksi tai joksikin joka tahtoo hänen rahansa, mutta ei anna huumeita. Ostajan on siis suojeltava itseään, kun hän etsii myyjää ja ostaa huumeita.

Myyjät ja ostajat käyvät kauppaa joko käyttäen sosiaalisia verkostojaan tai turvautuen rutiinotoimintoihin. Jos he turvautuvat verkostoihinsa, he eivät ole riippuvaisia erityisympäristöistä ja ovat paremmassa turvassa. Mutta verkostoihin rajoittuminen pienentää helposti löydettävien ostajien määrää ja vastaavasti tarjoaa ostajalle yhteyden vain muutama mahdolliseen myyjään.

Siksi huumausainekauppa usein turvautuu ympäristöihin, joissa rutiinotoiminnot tuottavat enemmän tilaisuuksia huumeiden vaihdolle. Tämä tekee mahdolliseksi tuntemattomien välisen kaupankäynnin. Parhaat kauppapaikat ovat sellaisia, joissa sekä myyjä että ostaja ovat jo muutenkin toimittamassa jotakin luvallista. Rutiinotoimintoja hyödyntävillä huumemarkkinoilla on kolme maantieteellistä erikoispiirrettä:

– myyjät yrittävät pysytellä tietyissä paikoissa tai liikkua vain hyvin lyhyitä matkoja

– laittomat markkinat sijaitsevat valtaväylillä tai muuten siellä missä esiintyy paljon laillista toimintaa

– paikkojen hallinnosta vastaavat henkilöt – ne jotka valvovat tapahtumaympäristöjä laillisen toiminnan puitteissa – ovat joko poissa tai korruptoituja (osallistuvat rikolliseen toimintaan ja suojelevat sitä).

Tällaiset avoimet paikat ovat hyödyllisiä rikollisille, jos poliisi ei ole paikalla tai pysyy passiivisena ja naapurit ovat välinpitämättömiä tai pelkäävät. Mutta jos yhteisö mobilisoituu, tällainen toimintaympäristö osoittautuu erittäin haavoittuvaksi poliisin väliintuloille, yhdyskunnan suunnitteluratkaisuille sekä paikallishallinnon väliintuloille.

Perinteinen tapa yrittää hillitä järjestäytyneitä rikollisuutta on ”katkaista siltä pää” – paikallistaa ja pidättää päätekijät. Felson ehdottaa sen sijaan, että on mielekkäämpää ”katkaista siltä jalat” – siis poistaa tai tehdä toimintakyvyttömäksi ympäristöt, joissa järjestäytyneet rikollisuus kohtaa yleisön tai missä pikkurikolliset tapaavat toisensa. Järjestäytyneet rikollisuus on haavoittuvimmillaan kaikkein julkisimmissa toimintaympäristöissään. Lisäksi tällaiset ympäristöt soveltuvat parhaiten situationaaliin, tilannekeskeiseen puuttumiseen, jossa kiinniotolla/pidätyksillä on vain vähäinen rooli.

RIKOKSILLE SOPIVAT SEKÄ JULKISET ETTÄ YKSITYISET PAIKAT

Rikoksentehtäjäiden on päästävä fyysisesti tiettyihin paikkoihin. Tämä nostaa esiin tärkeän kysymyksen: miten paikka ja valvotaan. Julkiselle paikalle on niin vapaa pääsy, että se ei oikeastaan kuulu kenellekään ja on käytännössä ilman valvontaa. Myös yksityisen omistama tapahtumaympäristö voi olla pääosin valvomaton, ja siten hyvinkin julkinen siihen pääsyn kannalta, ja siten hyvin sopiva rikosten tekemiseen. Se voi olla hyvä paikka tuntemattomille laittomien tavaroiden vaihdantaan ilman että on suurtakaan pelkoa väliintuloista. Se voi sallia hyvin satunnaistenkin tuttujen kohtaamisen hämäämistä varten. Se voi myös auttaa ihmisiä järjestämään laittomia kohtauksia lähellä sijaitsevilla yksityisillä tiloilla.

Täysin yksityistä paikkaa valvovat/hallitsevat hyvin harvat eikä niihin kohdistu ulkopuolista tarkkailua. Silloinkin kun se on julkisessa omistuksessa (vaikkapa kunnalliset vuokratilat), se voi silti olla luoksepäästävyydeltään yksityistä. Rikokset voivat tietysti tapahtua siellä, mutta tuntemattomat ja satunnaiset tutut eivät voi helposti löytää toisiaan seläisessä paikassa.

Nämä periaatteet sopivat myös järjestäytyneisiin rikoksiin. Niissä on usein ihmisten ja tavaroiden voitava siirtyä niin julkisten kuin yksityisten tilojen sekä näiden välimuotojen läpi. Esimerkiksi maanviljelijät kasvattavat hampua varsin avoimesti turvanaan se, että he ovat kaukana mahdollisista häiritsejistä. Tuote jalostetaan puolijulkisissa tiloissa, kuljetetaan yksityisissä puitteissa tai kätettyinä julkisissa puitteissa. Tavarantoiminta tapahtuu monenlaisissa paikoissa. Osa myydään julkisissa puistoissa, osa puolijulkisissa paikoissa, jotka ovat enemmän tai vähemmän hylättyjä, osa myydään puoliyksityisissä tiloissa, ja osa täysin yksityisissä paikoissa. Mitä

paikkaa käytetään, riippuu myyjistä ja ostajista, pakkauksen koosta sekä siitä, millainen riski on otettava.

Hyvin huomattava osa järjestäytyneestä rikollisesta toiminnasta käyttäisi kaikkia paikkatyppejä. Suuri osa järjestäytyneestä rikollisuudesta riippuu julkisilla ja puolijulkisilla paikoilla käydystä kaupasta. Nämä paikat ovat rikollisuuden käytettävissä paljolti siksi, että yhteiskunta on luopunut vallastaan säännellä suuria osia suurkaupunkien julkisista paikoista. Yhteiskunta voi siis vähentää monia järjestäytyneen rikollisuuden lajeja vähentämällä laittoman tavarantoiminnan julkista myyntiä siten, että ei enää salli julkisten paikkojen itsekästä väärinkäyttöä.

Marcus Felson: The Ecosystem for Organized Crime. HEUNI Paper No. 26. Helsinki 2006.

Tukholman palkinto 2007

Tukholman kriminologian palkinnon saavat ensi vuonna **Terrie E. Moffitt** Lontoon yliopistosta ja **Alfred Blumstein** Carnegie-Mellon yliopistosta Pittsburgista. He jakavat palkintosumman miljoona Ruotsin kruunua. Palkinto jaetaan ensi kesäkuussa Tukholman kriminologian symposiumin yhteydessä.

Voittajat ovat tehneet pitkittäistutkimuksia rikollisuuden taustatehtäjäistä. Moffitt tunnetaan monista yhteiskuntatieteellisistä, psykologisista ja biologisista rikollisuutta ja ihmisen kehitystä koskevista tutkimuksista. Hänen tunnistamansa rikoksentehtäjätyypit ”teini-ikäisen rajoittuva” (adolescent limited) ja ”elämänkestoinen” (life course persistent) ovat vaikuttaneet suuresti kriminologiseen tutkimukseen. Blumstein on puolestaan tutkinut erityisesti rikollisia uria./RK

Lisätieto www.criminologyprize.com.

Rikollisuuden lasku 1990-luvun Yhdysvalloissa – Selityksiä II

Vuosina 1991–2001 henkirikosten määrä Yhdysvalloissa laski 43 %. Samana aikana väkivaltarikollisuuden lasku oli 34 % ja omaisuusrikosten 29 %. Useat tutkijat ovat pohtineet kehityksen syitä. Esimerkiksi Haasteessa 3/2006 **Aarne Kinnunen** esitteli **Alfred Blumsteinin** näkemyksiä. Esittelen seuraavassa lyhyesti **Steven D. Levittin** osittain erilaisen näkemyksen siitä, millä tekijöillä ei ole juuri ollut vaikutusta ja mitkä tekijät ovat johtaneet rikollisuuden laskuun.

Ensimmäiseksi tekijäksi, joka ei juuri selitä rikollisuuden kasvua, Levitt listaa Yhdysvaltojen vahvan talouskehityksen 90-luvulla. Talouden kasvu alkoi vuonna 1983, mutta rikollisuuden lasku vasta 1991. Reaalinen bruttokansantuote kasvoi 90-luvulla melkein 30 % ja työttömyysaste laski 6,8 %:sta 4,8 %:iin vuosina 1991–2001. Empiiriset tulokset tukevat väitettä, että työttömyyden lasku vähentää omaisuusrikoksia (prosenttiyksikön lasku työttömyysasteessa, prosentin lasku omaisuusrikoksissa), mutta vastaavaa tilastollista yhteyttä ei ole havaittu väkivaltarikoksiin.

Demografisilla muutoksilla ei hänen mukaansa voida selittää rikollisuuden vähenemistä. Vastapainona väestön ikääntymiselle suurten ikäluokkien jälkeläiset olivat rikosaktiivisimmassa iässä 90-luvulla, mikä lisäsi rikollisuutta. Lisäksi 90-luvulla mustien osuus väestöstä nousi 12,1 %:sta 12,9 %:iin, millä on ollut rikollisuutta lisäävä vaikutus. Kaikki demografiset muutokset selittävät kuudesosan omaisuusrikosten laskusta, mutta eivät juuri lainkaan väkivaltarikosten laskua.

Levitt tyrmää väitteen, että poliisitoiminnan kehittäminen olisi vaikuttanut

keskeisesti rikollisuuden laskuun. Esimerkiksi New Yorkissa vuosien 1990–2001 aikana tapahtunut 74 %:n lasku henkirikosten määrissä selittyy hänestä pikemminkin poliisimäärän kasvulla kuin toimintatapojen muutoksella.

Yhdysvalloissa ampuma-aseita on yksityisillä henkilöillä enemmän kuin maassa aikuisia. Kaksi kolmesta henkirikoksesta tehdään ampuma-aseella. Aseiden myynnin rajoittaminen ei Levittin mielestä ole juuri vaikuttanut rikollisuuden määrään. Osavaltioissa, joissa oli jo aikaisemmin tiukempi myyntikontrolli, rikosaste ei poikennut muiden tasosta. Myöskään aseiden takaisin ostola ei ole saatu rikollisuutta vähennettyä. Tavallisten kansalaisten aseiden hallusapidon lisääntymiselläkään Levitt ei näe olleen vaikutusta.

90-luvulla kuolemanrangaistusten määrä nelinkertaistui 80-luvulta (lähes 500 teloitusta). Pelotevaikutuksesta on saatu ristiriitaista empiiristä evidenssiä. Levitt huomauttaa, että katutason huumeidenmyyjillä kuolleisuus on vuositasolla 7 %, mikä on paljon suurempi kuin kuolemanrangaistuksen todennäköisyys henkirikoksessa. Jos kuoleman pelko ei saa ihmisiä luopumaan huumeiden myynnistä, miksi rikolliset sitten reagoivat kuolemanrangaistuksiin? Toiseksi, jos lähtökohdaksi otetaan tutkimustulos, että yksi teloitus ehkäisee kuusi murhaa, kuolemanrangaistuksen käytön lisääminen selittäisi 1,5 %:in vähenemisen henkirikoksissa.

Poliisiresurssien lisäys on ollut Levittin mielestä yksi tärkeimmistä rikollisuutta vähentävistä tekijöistä. 90-luvulla poliisien määrä kasvoi 14 %:lla. Empiiristen tulosten mukaan poliisien määrän lisääminen prosentilla vähentää keskimäärin

rikollisuutta 0,4 %. Tämän mukaan poliisiresurssien lisäys on vähentänyt rikollisuutta noin 5,5 %.

Toinen tekijä on Levittin mukaan vankimäärän kasvattaminen. Se toimii pelotteena rikollisille ja lisäksi korkean rikosintensiteetin omaavat henkilöt voidaan väliaikaisesti eristää yhteiskunnasta. Empiiristen tulosten mukaan vankimäärän nousu prosentilla vähentää henki- ja väkivaltarikoksia 0,3 ja omaisuusrikoksia 0,2 %. Vankimäärän perusteella voidaan laskea, että 90-luvun vankimäärän muutos vähensi henki- ja väkivaltarikoksia 12 % ja omaisuusrikoksia 8 %.

Yhtenä syynä etenkin väkivaltarikollisuuden laskuun Levitt pitää Blumsteinin tavoin crack-huumeen käytön vähenemisen 90-luvulla.

Levitt puhuu sen puolesta, että abortin laillistaminen vuonna 1973 on ollut merkittävä tekijä. Abortin laillistamien johti siihen, että 90-luvulla korkean rikosintensiteetin omaavien ikäluokkien määrä on entistä pienempi ja ikäluokkien "laatu" on entistä parempi, koska abortin tehneet naiset olivat keskimäärin synnyttäneitä äitejä huonommassa asemassa. Lisäksi niissä viidessä osavaltiossa, joissa abortti laillistettiin jo vuonna 1970, rikollisuuden aleneminen alkoi muuta maata aikaisemmin.

Kaiken kaikkiaan keskustelu rikollisuuden laskusta 90-luvun Yhdysvalloissa on mielenkiintoinen ja jatkuu edelleen. Vastaavanlainen keskustelu rikollisuuteen vaikuttaneista tekijöistä olisi paikallaan myös Suomessa. Voidaan kysyä, miksi esimerkiksi varkausrikosten määrä laski koko 90-luvun, mutta pahoinpitelyiden määrä vastaavasti kasvoi koko ajan.

Steven D: Levitt (2004) *Understanding Why Crime Fell in the 1990s: Four Factors that Explain the Decline and Six that Do Not*. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 18.

Kansalaisten turvallisuudentunne on parantunut

Poliisi teki keväällä 2006 toisen kansallisen turvallisuuskyselyn, jossa tiedusteltiin noin 114000 kansalaisen mielipiteitä turvallisuudesta ja poliisin palveluista. Vastausprosentti oli 46. Yhä useampi suomalainen kokee olonsa turvalliseksi liikkueensa asuinalueellaan tai asuinkuntansa keskustassa yksin viikonloppuiltais. Vastaajista 86 prosenttia koki olonsa turvalliseksi asuinalueellaan ja 68 prosenttia asuinkuntansa keskustassa viikonloppuiltais. Vuonna 2003 vastaavat luvut ovat olleet 83 ja 66 prosenttia.

Turvallisuuden tunteeseen selkeästi vaikuttavia tekijöitä ovat ikä ja sukupuoli. Naiset kokevat turvattomuutta kaksi kertaa miehiä enemmän asuinalueella tai keskustassa viikonloppuisin yksin liikkueessaan. Nuoremmat vastaajat kokivat

olonsa turvallisemmaksi kuin vanhemmat vastaajat. Yli 50-vuotiaat miehet ja naiset kokivat nuorempia vastaajia enemmän turvattomuutta.

Muista turvallisuusindikaattoreista poiketen yleisten paikkojen turvallisuus ei ole parantunut. Turvattomuutta lisää selvästi alkoholin juominen julkisella paikalla, yleisten paikkojen epäsiisteys ja ilkivalta.

Vastaajista on väkivallan ja omaisuusrikosten uhriksi joutunut yhä harvempi. Kuusi prosenttia on joutunut jonkin väkivaltarikoksen uhriksi viimeisen kolmen vuoden aikana. Vuonna 2003 väkivallan uhreja oli 9,5 prosenttia vastaajista. Näyttäisikin, että kansalaiset ilmoittavat aiempaa useammin väkivaltarikoksista poliisille. Tutkimus näyttää kuitenkin osoittavan, että vain joka neljäs väkival-

tarikos ilmoitetaan poliisille.

Kansalaiset arvioivat poliisin hoitaneen perheväkivaltilanteet ja kiireelliset hälytystehtävät hyvin. Myös väkivaltarikosten selvittämisessä poliisin koettiin onnistuneen. Tutkimuksen mukaan kansalaiset ovat erittäin tyytyväisiä poliisin lupapalveluihin. Puolet vastaajista arvioi poliisin toiminnan hyväksi. Kriittisimmin poliisin toimintaa arvioivat henkilöt, jotka ovat olleet uhrin asemassa, todistajana tai rikoksesta epäiltyinä.

Selvitys todistajien uhkailusta

Poliisiammattikorkeakoulussa tehty todistajien uhkailua koskeva selvitys korostaa paikallisen poliisitoiminnan ja ihmisoikeuksien tärkeyttä suomalaisen todistajansuojelun kehittämisessä. Selvityksen on tehnyt Poliisiammattikorkeakoulun tutkija, tohtori Jonathan Hadley.

Kokeneiden rikostutkijoiden haastatelussa ilmeni, että joissakin tapauksissa kostotoimenpiteen pelko häiritsee vakavimpien rikosten tehokasta tutkintaa. Tapaukset liittyvät yleensä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Vielä merkittävämmäksi ongelmaksi saattaa kuitenkin nousta se, että pelko todistamista kohtaan alkaa kasvaa suuren yleisön keskuudessa. Tämä johtaa helposti siihen, että ihmiset eivät uskalla todistaa tai ilmoittaa heihin kohdistuneista rikoksista. Selvityksen johtopäätös on, että todistajien suojeleminen on yhtä tärkeää arkirikollisuuden kuin kovan, organisoidun rikollisuuden torjunnassa. Keskusrikospoliisi ja Sisäasiainministeriö ovat parhaillaan kehittämässä todistajansuojelutoimia.

Rasististen rikosten määrä kasvussa

Poliisin tietoon tuli Poliisiammattikorkeakoulun selvityksen mukaan vuonna 2005 yhteensä 669 rasistista rikosta. Määrä on selvästi enemmän kuin edellisvuosina. Kasvu tosin ei välttämättä kerro tapausten lisääntymisestä, vaan voi johtua myös ilmoituskynnyksen madaltumisesta.

Yleisin rasistinen rikos oli aikaisempien vuosien tapaan pahoinpitely. Yhteensä eriasteisia pahoinpitelyjä ja niiden yrityksiä oli lähes puolet näistä rikoksista. Muita yleisiä rikosnimikkeitä olivat kunnianloukkaus, laiton uhkaus ja vahingonteko. Tavallisin tapahtumapaikka oli julkinen ulkoilmapaikka kuten tie, katu, tori tai puisto, jossa tapahtui yli kolmannes rasistisista rikoksista. Suurin osa rikoksista tapahtui illan ja yön aikana (62 %).

Valtaosa (yli 70 %) rasistisista rikoksista

ta kohdistui ulkomaalaisiin tai ulkomaalaistaustaisiin. Noin viidessä prosentissa uhriksi oli romani. Lähes puolet uhreista oli Suomen kansalaisia, seuraavaksi eniten oli somalialaisia, venäläisiä ja turkkilaisia. Iältään uhrin olivat nuorehkoja. Suurin osa (73 %) rasististen rikosten uhreista oli miehiä.

Myös rasistisista rikoksista epäillyistä suurin osa (yli 85 %) oli miehiä. Lähes 40 prosenttia epäillyistä oli iältään 15–24-vuotiaita. Epäillyistä suurin osa oli suomalaisia. Joka viides rikos oli uhrille tuntemattoman henkilön tekemä. Noin 15 prosentissa tapauksista kyse oli asiakassuhteesta ja 12 prosentissa naapurisuhteesta. Puolet rasistisista rikoksista tapahtui Etelä-Suomen läänissä, missä suuri osa Suomen ulkomaalaisesta väestöstä asuukin.

Vankien kirjeiden tarkastamiseen muutoksia

Hallitus antoi marraskuussa eduskunnalle esityksen, joka antaisi vankilaviranomaisille nykyistä laajemmat valtuudet tarkastaa vankien kirjeitä ja muita postilähetyksiä. Oikeusministeriön tekemästä kyselystä käy ilmi, että vankiloihin on lokakuun alusta voimaan tulleen vankeuslain aikana kulkeutunut aikaisempaa enemmän kiellettyjä aineita ja esineitä. Lisäksi uusia säännöksiä

on tulkittu vaihtelevasti.

Esityksen mukaan suljetussa vankilassa olevalle vangille lähetetty kirje ja muu postilähetyks voidaan avata ja tarkastaa sitä lukematta. Nykyisin vangin kirjeeseen saa avata vain, jos yksittäistapauksessa on perusteltua syytä epäillä kirjeen sisältävän kiellettyjä aineita tai esineitä. Jatkossa vankilaviranomainen saisi kaikissa vankiloissa avata kirje- tai postilähetyk-

sen myös silloin, jos lähetyksen muodosta tai koosta voitaisiin päätellä, että se sisältää muutakin kuin luottamuksellisen viestin. Viestiä viranomaisen ei kuitenkaan saisi lukea.

Uudistus laajentaisi myös vankien kirjeiden lukemiseen oikeuttavaa säännöstä. Uudet säännökset nopeuttaisivat kirjeiden tarkastamista sekä vankien kirjeiden perille toimittamista.

Nuorisorikollisuudesta eri kanteilta

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisosiain neuvottelukunta ovat yhdessä julkaisseet artikkelikokoelman ”Nuorisorikollisuus – Määrä, syyt ja kontrolli”. Teos pyrkii vastaamaan kysymyksiin: Onko nuoriso nykyään rikollisempää kuin ennen? Mistä nuorten rikoskäyttäytyminen johtuu? Entä miten nuorten rikoksiin nykyään puututaan ja millaisia rangaistuksia he saavat? Kirja ylittää tieteilijöiden välisiä ja perinteisiä näkökulmaeroja.

Viime vuosina nuorten rikollisuus on aika ajoin tullut julkisuudessa esiin kansalaistottelemattomuuden ja poliittisen aktivismin yhteydessä. Myös nuorten tekemät henkirikokset nousevat helposti julkisuuteen. Kehitys on ollut kuitenkin myönteistä: vuosituhannen vaihteeseen ajoittuneen rikospiikin jälkeen nuorten tekemien henkirikosten määrä on taittunut laskuun. Nuorten rikollisuus onkin valtaosin perinteistä, epäpoliittista, usein vapaa-aikaan ja alkoholin käyttöön liittyvää massarikollisuutta: varastamista, vahingontekoa ja väkivaltaa. Teos keskittyy tällaisen rikollisuuden ja sen kontrollin tarkasteluun.

Artikkelikokoelman ovat toimittaneet Päivi Honkatukia ja Janne Kivivuori. Lisäksi siihen ovat kirjoittaneet Jaana Haapasalo, Timo Harrikari, Markus Jokela, Tarja Kuula, Martti Lehti, Matti Marttunen, Leo Nyqvist, John Pitts, Tarja Pösö, Venla Salmi ja Jukka Savolainen.

HAASTE vuonna 2007

Haaste ilmestyy ensi vuonna seuraavasti:

- 12. maaliskuuta (aineisto 5.2.)
- 11. kesäkuuta (aineisto 7.5.)
- 24. syyskuuta (aineisto 20.8.)
- 10. joulukuuta (aineisto 5.11.).

Toimitukselle voi lähettää artikkeliehdotuksia, keskustelupuheenvuoroja ja juttuideoita. Yhteystiedot löytyvät sivulta 3.

Uusia kirjoja vankeinhoidosta

Tutkija Ilkka Levän historiikki ”Sörkan kivinen syli – Helsingin viereisen kuritushuoneen muutos Helsingin vankilaksi” vie lukijan vankeinhoidon keskeisten kysymysten äärelle. Teoksessa pohditaan Helsingin viereisenä kuritushuoneena perustetun rangaistusvankilan luonnetta vangeille eri aikoina, vankilaan liittyvää symboliikkaa suurelle yleisölle, vankilan arjen toimintoja, eri aikojen tyyppivankeja sekä vankilan asemaa yhteiskunnan sisäpoliittisten ristiriitojen kuvastajana.

Varatuomari Anna-Katrina Grönholm työskenteli vuoden kesäkuusta 2002 alkaen YK:n Afganistanin avustusmissiossa UNAMAssa. Ajankulkukseen Grönholm ryhtyi iltaisin pitämään matkapäiväkirjaa, johon hän kirjasi kokemuksiaan Afganistanin vankiloista ja vankeinhoidosta. Kirja ”Afganistan: maa maailman äärilaidalla” antaa monipuolista tietoa maasta, jonka vankeinhoitoa suomalainen asiantuntija on päässyt kehittämään.

Lisätietoa ja tilaukset Vankeinhoidolaitoksen kirjastosta, vhl.kirjasto@om.fi.

Senaattorin eläke

Ruotsin siviilivirkamiehet alkoivat saada eläkettä jo 1600-luvulla. Virkamiesten eläkeoikeus säilyi Suomessa suuriruhtinaskunnan aikana, ja Ruotsin säädösten mukaisia eläke-etuja parannettiin 1826 annetulla Suomen omalla eläkejulistuksella. Turvaava yleinen eläkeoikeus sen sijaan toteutettiin vasta 1962 annetulla työntekijäin eläkelaila, jonka ohessa säädettiin lukuisia muita työeläkelakeja.

Suuriruhtinaskunnan virkamiehet eivät kuitenkaan kaikki saaneet eläkettä, vaan ainoastaan ne, jotka olivat sääntöpalkkaisessa virassa ja palvelleet virassaan riittävän kauan. Viransijaisilla tai palkkiovirassa olevilla ei ollut eläkeoikeutta, mutta keisari saattoi myöntää heillekin eläkkeen. Hallituskonseljin, vuodesta 1816 senaatin, jäsenet olivat palkkiovirassa. Jäsenet nimitettiin keisarin antamalla ”valtaluvalla” määrääjäksi, kolmeksi vuodeksi kerrallaan, ja ne, joilla oli taustavirkana sääntöpalkkainen virka, säilyttivät jäsenen palkkion ohessa virkansa sekä sen palkan tai ainakin osan siitä. Eläke laskettiin taustaviran perusteella.

Esimerkiksi **C.E. Mannerheim** tuli hallituskonseljin jäseneksi 1809 virkaeron saaneena majurina ja sai vain jäsenen palkkion. Palveltuaan jonkin aikaa Turun läänin maaherrana hän palasi senaattiin ja yleni talousosaston varapuheenjohtajaksi eli ”Suomen ensimmäiseksi pääministeriksi”. Muistelmissaan Mannerheim purki katkeruuttaan siitä, ettei saanut koko maaherran palkkaa eläkkeenään, ”unohtaen” sen, että hän oli jo

1812 saanut keisarilta ylimääräisen eläkkeen ja sitä paitsi ollut maaherran virassa vain 10 vuotta.

Senaatin palkkiojärjestelmä merkitsi viransijaisuusketjuuntumista, mitä luonnollisesti pidettiin suurena epäkohtana. Senaatin jäsen **L.G. von Haartman** ja ministerivaltiosihteerin apulainen **Alexander Armfelt** ”maakaroivat” 1840 senaattisuunnitelman, jonka mukaan ”sen jälkeen kun säätyjen koolle kutsumista ei enää tapahdu” olisi senaatin jäsenet valittu rajoittamattomaksi ajaksi. Kenraalikuvernööri **A.S. Menshikoff** kuitenkin kaatoi suunnitelman heti siitä kuultuaan.

Lopulta sijaisketjujen ongelma ratkaistiin 1857 täysin päinvastaisella tavalla kuin Armfelt ja von Haartman olivat 1840 haaveilleet. Historiankirjoissa on ollut tapana kertoa, että uudistuksen myötä perustettiin erityiset ”senaattorin virat”. Tosiasiassa ei kuitenkaan mitään senaattorin virkoja perustettu. Senaattoreille vain erikseen myönnettiin eräitä sellaisia lisäetuksia, jotka muutoin kuuluivat vain sääntöpalkkaisten virkojen haltijoille, kuten eläkeoikeus.

Uudistuksen myötä senaatin varapuheenjohtajat ja jäsenet saivat senaattorin arvonimen, arvojärjestyksen mukaisen todellisen valtioneuvoksen korkean arvon, joka vastasi kenraalimajuria, ja tulonlisäyksen. Samalla he kuitenkin menettivät oikeutensa säilyttää aikaisemmat virkansa ja niistä tulevat eläkkeet mutta saivat toisaalta oikeuden eläkkeeseen senaattorin palkkion perusteella. Eläkeoikeus oli kuitenkin laiha

vastike taustavirkojen menetyksestä, varsinkin kun eläkettä määrättäessä otettiin huomioon vain palkkio, muttei pöytä- ja vuokratuloja.

Taustavirkojen ja niihin kuuluvien eläkkeiden menettämisen myötä senaattorit tulivat entistä riippuvaisemmiksi keisarista. Palveluksessa olevan senaattorin yhteiskunnallinen arvo ja yhteiskunnallisen aseman mukainen toimeentulo oli riippuvainen senaatin jäsenyydestä, koska täysi eläke oli vain noin puolet senaattorin kokonaisansioista. Eläkeoikeutta ei sitä paitsi edes ollut, jos senaattori erosi tai erotettiin kesken toimikauden, ellei ero johtunut sairaudesta tai korkeasta iästä.

Vuoden 1857 senaattorikakku oli prameasti koristeltu ja makea päältä mutta karvas sisältä. ”Moni kakku päältä kaunis...”. Keisarin suopeus kuitenkin lievensi kakun karvautta, koska eronneetkin senaattorit yleensä saivat eläkkeen. Esimerkiksi kun senaatin yhteisessä täysi-istunnossa eli plenumissa käsiteltiin 6.7.1900 venäjän kielen manifestin julkaisemista, 12 manifestin julkaisemista vastustavaa senaattoria pyysi ja sai eron senaatista. Neljä näistä katsoi olleensa pakotettu äänestämään julkaisemisen puolesta, joten julkaiseminen tuli hyväksytyksi 12 äänellä. Kuitenkin neljä pakosta äänestänyttä ja kahdeksan muuta eroa pyytänettä senaattoria sai paitsi eron myös eläkkeen. Keisari **Nikolai II** ei tässä asiassa ollut pikkumainen.■

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajan-kohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutuslalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

Tilaan HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk

- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päättymisestä (laskutusväli 12 kk)
 määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikosentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki